

ALS DE EMMER OVERLOOPT....

Juni
2013

Hoezo crisis? Er is toch Passend onderwijs?

Master Special Educational Needs, Fontys Oso

Praktijkgericht onderzoek

Naam student: Annemarie J.M.T. van den Bosch

Studentnummer: 2196466

Studiegroep: Nijmegen

Onderzoeksbegeleider: Ans Boosten

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	3
HOOFDSTUK 1: AANLEIDING EN PROBLEEMSTELLING	4
1.1 AANLEIDING	4
1.2 PROBLEEMSTELLING	4
1.3 DOELEN	5
1.4 ONDERZOEKSVRAAG EN DEELVRAGEN	6
1.5 VERWACHTE OPBRENGST	6
HOOFDSTUK 2: THEORETISCHE ONDERBOUWING	7
2.1 INLEIDING	7
2.2 CRISIS	7
2.3 ARRANGEMENTEN EN INTERVENTIES	9
2.4 BETROKKENEN BINNEN WSNS	9
2.5 PASSEND ONDERWIJS EN KANSEN?	12
HOOFDSTUK 3: ONDERZOEKSMETHODOLOGIE	16
3.1 INLEIDING	16
3.2 ONDERZOEKSPARADIGMA EN ONDERZOEKSSTRATEGIE	16
3.3. HET VERZAMELEN VAN DATA	18
3.4. BETROUWBAARHEID EN VALIDITEIT	18
3.5 ETHIEK	19
HOOFDSTUK 4: DATA-ANALYSE EN RESULTATEN	20
4.1 INLEIDING	20
4.2 DATA VRAGENLIJSTEN	20
4.3 DATA INGEBRACHTE CASUSSEN	21
4.4 DATA INTERVIEWS	21
4.4.1. INTERVIEW FOCUSGROEP	21
4.4.2 INTERVIEW ONDERWIJSCONSULENTEN	22
4.4.3. INTERVIEW LEERPLICHTAMBTENAREN	23
HOOFDSTUK 5: BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAAG	25

5.1 INLEIDING	25
5.2. BEANTWOORDEN VAN DEELVRAGEN 1, 2 EN 3	25
5.3. DISCUSSIE EN DILEMMA'S EN BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAAG	27
HOOFDSTUK 6: CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	28
6.1. INLEIDING	28
6.2. CONCLUSIES	28
6.3. AANBEVELINGEN VOOR MIJN PRAKTIJK	29
6.4. AANBEVELINGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK	29
HOOFDSTUK 7: EVALUATIE VAN HET ONDERZOEKSPROCES	30
7.1 INLEIDING	30
7.2. EVALUATIE EN REFLECTIE OP HET ONDERZOEKSPROCES	30
LITERATUURLIJST	32
BIJLAGEN	
1. VOORSTELLEN VAN DE ONDERZOEKER	33
2. AANBEVELINGEN VOOR MIJN WERKPRAKTIJK	35
3. VOORAANKONDIGING ONDERZOEK	37
4. VERZOEK TOT INVULLEN VRAGENLIJST VOORAANMELDERS	38
5. VERZOEK TOT INVULLEN VRAGENLIJST HELE SWV	39
6. VRAGENLIJST	40
7. KWANTITATIEVE ANALYSE VAN DATA	50
8. FOCUSGROEP	70
9. VERSLAGLEGGING N.A.V. FOCUSGROEP	71
10. GESPREK MET ONDERWIJSCONSULENTEN	73
11. VERSLAGLEGGING N.A.V. GESPREK MET ONDERWIJSCONSULENTEN	
12. GESPREK LEERPLICHTAMBTENAREN	77
13. VERSLAGLEGGING N.A.V. GESPREK MET LEERPLICHTAMBTENAREN	
14. CRITICAL FRIENDS	80

SAMENVATTING

Als de emmer overloopt in het basisonderwijs is er een probleem. Met onze handen in het haar proberen we de schade te beperken. Weten we eigenlijk van elkaar hoe we een crisissituatie oplossen? Wat is eigenlijk een crisisleerling?

Welke arrangementen zijn succesvol en dus inzetbaar bij het voorkomen en/of oplossen van een crisissituatie in het primair onderwijs?

In dit onderzoek is deze onderzoeksvraag uitgewerkt. Na bestudering van literatuur zijn vragenlijsten opgestuurd naar directies en intern begeleiders van alle scholen van een samenwerkingsverband Weer Samen Naar School (WSNS) en interviews gehouden met een aantal respondenten, onderwijsconsulenten en leerplichtambtenaren.

Naar aanleiding van deze dataverzameling worden bovenstaande vragen beantwoord en geef ik aanbevelingen voor beleidsvorming met betrekking tot crisisleerlingen in een samenwerkingsverband. Na onderzoek blijkt dat er al een heleboel goed gaat. Zo is collegiaal overleg tussen intern begeleiders belangrijk en wordt de meerwaarde van oplossingsgericht werken gezien. We kunnen ook nog veel van elkaar leren. Hierbij speelt de leerkracht een grote rol, maar ook de noodzaak van een duidelijke routing en regiefunctie. Openheid en een sterke communicatie van de betrokken professionals blijken basisvoorwaarden voor het voorkomen en oplossen van een crisissituatie.

HOOFDSTUK 1: AANLEIDING EN PROBLEEMSTELLING

1.1 Aanleiding

Als voorzitter van de Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL) bereiken mij regelmatig vragen over crisissituaties met leerlingen op een van de scholen in het samenwerkingsverband. Hoewel de PCL vanuit zijn smalle taakstelling (zoals gesteld door het bestuur van WSNS) geen formele rol heeft in het oplossen van deze crisisvragen, ben ik als vraagbaak wel regelmatig betrokken.

De vragen rondom deze crisissituaties zijn complex en zelden gemakkelijk oplosbaar. Het samenwerkingsverband WSNS heeft geen time-out voorziening of crisisplaatsen voor basisschoolleerlingen beschikbaar. Voor eventuele uitzonderlijke arrangementen (vallend buiten de normale zorgstructuur van de school) is een klein budget beschikbaar om dit te bekostigen. Op de vier SBO scholen zijn initiatieven ontwikkeld om crisisleerlingen (tijdelijk) te begeleiden of op te vangen. Echter in een aantal gevallen betreft het leerlingen met forse gedragsproblemen, die om uiteenlopende redenen nog geen indicatie voor of plaats op het speciaal onderwijs (Cluster 4) hebben. De SBO scholen geven duidelijk hun grenzen aan door geen tussenstation te willen en kunnen zijn voor deze moeilijke plaatsbare leerlingen met, in de meeste gevallen, duidelijk externaliserende gedragsproblemen, waarbij begeleiding door of plaatsing op een school voor speciaal onderwijs gewenst is.

De vragen die mij bereiken maken mij nieuwsgierig naar de omvang van het probleem. Ook het bestuur van WSNS houdt zich bezig met de vraag of er meer nodig is voor crisisleerlingen. Om hoeveel leerlingen gaat het eigenlijk in het primair onderwijs van dit SWV WSNS? Wat verstaan we onder een crisisleerling? Zijn de grenzen en mogelijkheden van de verschillende basisscholen en scholen voor speciaal basisonderwijs (SBO) hetzelfde? Maar vooral: welke interventies werken goed? Hoe kunnen we van elkaar leren en signalen voor een aankomende crisis op tijd oppikken?

1.2 Probleemstelling

Voor een aantal leerlingen lijkt een plaatsing op een school voor speciaal onderwijs het beste te passen bij hun ondersteuningsbehoefte. In de huidige zorgstructuur is plaatsing op een school voor speciaal onderwijs alleen mogelijk met een indicatie afgegeven door een Commissie voor Indicatiestelling (Cvl). Soms zijn scholen te laat met het aanvragen van een indicatie voor speciaal onderwijs. In sommige gevallen is het speciaal onderwijs niet haalbaar omdat er onvoldoende kan worden aangetoond dat een indicatie noodzakelijk is (slagboomdiagnostiek). Soms hebben kinderen wel een indicatie, maar zijn er voor plaatsing geen (directe) mogelijkheden in verband met een wachtlijst op het speciaal onderwijs. Bij grote handelingsverlegenheid van de verwijzende school dreigt de leerling voor een periode thuis te komen zitten.

Een van de pijlers van Passend onderwijs (Referentiekader Passend onderwijs, eindversie 21 februari 2012) is dat de indicatiestelling op basis van slagboomdiagnostiek op 1 augustus 2014 plaats gaat maken voor handelingsgerichte diagnostiek (Pameijer & van Beukering, 2004). Bij slagboomdiagnostiek ligt de nadruk meer op het probleem, de stoornis van een kind. Hier is indicering door een Commissie voor Indicatiestelling (Cvl) of PCL noodzakelijk om plaatsing op of ondersteuning vanuit speciaal (basis) onderwijs te kunnen krijgen. Binnen WSNS bepalen de door het samenwerkingsverband vastgestelde criteria of een kind toelaatbaar is op een school voor speciaal basisonderwijs. De PCL toetst de criteria bij aanmelding. De Cvl bepaalt op basis van vastgestelde criteria of een kind toelaatbaar is tot een bepaald budget. Deze criteria moeten vaak getoetst worden door middel van diagnostisch onderzoek. Met het verkregen budget heeft een leerling toegang tot een school voor speciaal onderwijs of een gewone basisschool (of SBO school) met extra begeleiding voor de leraar en leerling. (Schölvink, Jansen, & Minnaert, 2011) Binnen het nieuwe stelsel zal de onderwijsondersteuningsbehoefte centraal

staan: wat heeft dit kind in deze situatie nodig, hoe gaan we dat organiseren en arrangeren, wie hebben we daarvoor nodig en hoeveel kost het? Dit vereist een flexibele inzet van expertise en voorzieningen die nu deel uitmaken van bijvoorbeeld speciaal basisonderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs en voorzieningen voor jeugdzorg en opvoedingsondersteuning.

Als indicatiestelling niet meer bepaalt of een kind toelaatbaar is voor de zwaardere onderwijsvoorzieningen en als we meer uitgaan van ondersteuningsbehoefte, zijn kinderen dan nog steeds moeilijk plaatsbaar? Door slagboomdiagnostiek duurt het vaak lang voor kinderen de juiste ondersteuning (op de juiste plek) aangeboden krijgen. Ik onderzoek dan ook de volgende hypothese: als duidelijk is wat de onderwijsondersteuningsbehoefte is van de leerling, kan een kind eerder en tijdelijk extra ondersteuning krijgen in een lichtere voorziening zoals een basisschool met breed ondersteuningsaanbod of een SBO school. Er zijn dan meer kort of lang durende observatieplaatsen mogelijk. Voor mijn onderzoek ben ik benieuwd welke arrangementen mogelijk en succesvol zijn. Ik stel:

“MET PASSEND ONDERWIJS ZIJN ER GEEN THUISZITTERS MEER...”

Het nieuw te vormen samenwerkingsverband Passend onderwijs moet in het ondersteuningsplan beschrijven hoe de toeleiding naar speciaal (basis) onderwijs en de toedeling van budgetten voor zwaardere onderwijsondersteuning zal plaatsvinden. Als voorzitter van de PCL ben ik betrokken bij vormgeven van het wettelijk kader in onze regio. Is het mogelijk om een aanpak in te voeren waardoor kinderen bij een (naderende) crisissituatie snel de juiste ondersteuning krijgen?

1.3 Doelen

van het onderzoek

Het doel van het onderzoek dat ik wil doen is meer inzicht te krijgen in de omvang van het probleem in ons samenwerkingsverband. Om hoeveel kinderen gaat het binnen het primair onderwijs? Wat zijn de problemen waardoor een crisis ontstaat? Welke oplossingen heeft een school zelf al ingezet? Welke oplossingen zijn gevonden? Hebben deze oplossingen effect gehad, is de crisis afgewend? Wat heeft de school hiervan geleerd? Hebben de scholen zelf ideeën voor meer duurzame oplossingen? Wat kunnen scholen in het samenwerkingsverband van elkaar leren?

Ik wil vanuit het onderzoek een advies formuleren voor de inrichting van het nieuwe samenwerkingsverband Passend onderwijs en de keuze die gemaakt gaat worden voor de toedeling van (budgetten voor) zwaardere onderwijsondersteuning/toewijzing naar zwaardere onderwijsvoorziening (SO).

in het onderzoek

Ik ga mij specifiek richten op succesvolle arrangementen en ondersteuningsmogelijkheden bij crisissituaties op de basis- en speciaal basisscholen in het samenwerkingsverband WSNS.

1.4 Onderzoeksvraag en deelvragen

Welke arrangementen zijn succesvol en dus inzetbaar bij het voorkomen en/of oplossen van een crisissituatie in het primair onderwijs in mijn samenwerkingsverband?

Met daarbij de volgende deelvragen:

- Wat verstaan we onder een crisissituatie/crisisleerling?
- Hoeveel leerlingen in het samenwerkingsverband WSNS kwamen in het schooljaar 2011-2012 in aanmerking voor crisisinterventie?
- Welke interventies zijn gedaan en welke waren succesvol?

1.5 Verwachte opbrengst

Ik verwacht de volgende opbrengst van mijn onderzoek:

Er is duidelijk welke interventies/arrangementen succesvol zijn en in de toekomst vaker ingezet kunnen worden.

HOOFDSTUK 2 THEORETISCHE ONDERBOUWING

2.1 Inleiding

In dit onderzoek ga ik op zoek naar antwoorden en oplossingen voor crisissituaties in het basisonderwijs.

Ik beschrijf wat ik in de literatuur gevonden heb over crisissituaties in het (basis) onderwijs. Ik verhelder de begrippen crisis, crisissituatie, crisisleerlingen, arrangementen en interventies en beschrijf wie er betrokken (kunnen) zijn bij crisisproblematiek in het nog huidige samenwerkingsverband WSNS.

Na een algemene beschouwing over de uitgangspunten van Passend onderwijs stel ik dat met deze invoering er geen crisisleerlingen meer zijn. Deze stelling kan vanuit verschillende invalshoeken benaderd worden. Aan de ene kant worden scholen door de zorgplicht meer verantwoordelijk gemaakt om de leerlingen passende onderwijsondersteuning aan te bieden. Aan de andere kant verwacht ik dat door het verdwijnen van de slagboomdiagnostiek de juiste onderwijsondersteuning sneller, meer dichtbij en gemakkelijker in te zetten zal zijn.

Op basis van de bestudeerde literatuur en het begrippenkader, ga ik vanuit mijn visie in op wat nog nader onderzocht en uitgewerkt zou kunnen worden, om met de invoering van Passend onderwijs, crisissituaties tot een minimum te beperken.

2.2 Crisis

Om duidelijkheid te scheppen en gedurende het onderzoek eenduidige begrippen te hanteren, heb ik in de literatuur gezocht naar definities van crisis, crisissituaties en crisisleerlingen. Ook de term “thuiszitter” houd ik tegen het licht. Omdat bij een ontstane crisissituatie een leerling soms voor kortere of langere tijd thuis komt te zitten, is mijn ervaring dat de termen “thuiszitter” en “crisisleerling” vaak door elkaar gebruikt worden. Hier wordt echter niet in alle gevallen hetzelfde mee bedoeld.

Over thuiszitters en crisissituaties in het onderwijs is vooral voor leerlingen in het voortgezet onderwijs al meer bekend. Ik ben vanuit mijn werkveld vooral geïnteresseerd in ervaringen in het primair onderwijs.

In de literatuur vind ik de volgende definitie van een thuiszitter:

“Een thuiszitter is een leerplichtige jongere (5 tot 18 jaar) die zonder geldige reden (zoals ziekte) meer dan een maand verzuimt zonder dat hij/zij ontheffing heeft van leerplicht.” (Ingrado, 2010, p. 6)

Naar mijn mening hoeft niet iedere crisissituatie te leiden tot thuiszitten. Het moet mogelijk zijn om bij een dreigende crisissituatie, door korte lijnen en afspraken, in eerste instantie preventief de leerling een passend onderwijs- en/of zorgondersteuning te bieden. Doel hiervan is om de leerling, waar mogelijk, binnen de eigen onderwijssituatie zo passend mogelijk te blijven begeleiden. De interventie zou naar mijn mening snel ingezet moeten kunnen worden en indien noodzakelijk een korte plaatsing op een andere basisschool, school voor speciaal basisonderwijs of school voor speciaal onderwijs kunnen betekenen. Ook hier is het doel van (tijdelijke) plaatsing onderzoeken welke onderwijs/zorgondersteuning de leerling nodig heeft.

Konig (2010) beschrijft in zijn boek "crisisbegeleiding in school" het woord crisis. Hij kiest voor de volgende omschrijving:

"De reactie van een persoon op een ernstige verstoring van zijn evenwicht, als gevolg van een ingrijpende situatie of gebeurtenis, waartegen de persoon geen verweer heeft en die bij hem ongewoon sterke emoties losmaakt."

Marjolein de Weerd (2011) heeft in haar Master SEN onderzoek "Bestaat de crisis?" de criteria van een crisis onderzocht. In haar onderzoek heeft zij verschillende beschrijvingen en betekenissen van een crisis en begrippen die hieraan verwant zijn genoemd. Zo komt de Weerd (2011, p. 21) na het bestuderen van de begrippen crisis, opvoedingscrisis, crisisopvang, crisisinterventie, leerplichtcrisis, ontwikkelingscrisis en situationele crisis tot de volgende definitie, die zij gebruikt als werkdefinitie voor haar onderzoek:

"Een crisis is een periode waarin een gebeurtenis voorgevallen kan zijn, waardoor er een ernstige verstoring in de leerling zelf of in zijn leefsysteem is ontstaan. Hierdoor is de veiligheid van de leerling en/of anderen in gevaar. Het gedrag van de leerling kan een negatief effect hebben op zichzelf en/of de omgeving, zowel intrinsiek als extrinsiek. Tevens kan er sprake zijn van een psychische nood. "

Als concluderende definitie voor een crisis in een plusvoorziening in Tilburg komt de Weerd (2011, p. 44) uiteindelijk op:

"Bij een crisis is de veiligheid van de leerling en/of anderen in het geding. De crisis moet zich uiten op school. De school kan aantonen dat ze alles heeft ingezet om de leerling te helpen. Er kan ook sprake zijn van psychische nood. Tevens is er sprake van een crisis als de leerling geen school heeft."

Zowel Konig als de Weerd spreken in hun definities van ingrijpende gebeurtenissen. Konig gaat in op de reden van de verstoring van het evenwicht en de emoties die dit losmaakt. De Weerd verwijst in haar eindconclusie specifiek naar een crisis op school en naar het in geding zijn van de veiligheid. Binnen ons samenwerkingsverband heb ik gemerkt dat er vooral gesproken wordt van een crisisleerling wanneer de school in ernstige handelingsverlegenheid is, de grenzen van ondersteuning zijn bereikt en de leerling eigenlijk niet meer welkom is op de school. De ondersteuningsbehoefte van de leerling sluit niet meer aan bij de ondersteuningsmogelijkheden van de school. Er is een directe vraag voor ondersteuning en/of verwijdering van de leerling en de school ziet geen mogelijkheden meer om de leerling weer bij het onderwijsproces te betrekken. Echter in een aantal crisissituaties heeft een basisschool wel de juiste interventie kunnen inzetten en de crisis kunnen beslechten. Naar mijn mening zou men ook hier moeten spreken van een crisisleerling. Voor mijn onderzoek ga ik dan ook uit van de volgende omschrijving van een crisisleerling:

We spreken van een crisisleerling als één of meerdere van onderstaande punten van toepassing zijn:

A) een leerling waarbij de school, door een acute ingrijpende gebeurtenis, niet meer kan inspelen op de ondersteuningsbehoefte van de leerling.

B) een leerling waarbij de veiligheid van de leerling en/of anderen op school in het geding is.

C) een leerling die thuiszit.

2.3 Arrangementen en interventies

De school kan niet meer inspelen op de (acute) ondersteuningsbehoefte van de leerling. Of er moet worden overgegaan tot verwijdering van deze leerling, hangt af van de interventiemogelijkheden die de school nog kan inzetten. Als er sprake is van interventie in samenwerking met derden, spreken we ook wel van arrangementen. Schram en van der Laan (2009) spreken van arrangementen als het geheel aan pedagogische, didactische en specialistische handelingen die de school binnen een bepaalde organisatorische context en in samenwerking met derden uitvoert. Doel hiervan is de ontwikkeling van de leerling te optimaliseren (Laan & Schram, 2009). Onderwijsarrangementen zijn passend als zij aansluiten op de ondersteuningsbehoefte van de leerling, de mogelijkheden en competenties van de betrokkenen, de kenmerken en mogelijkheden van de groep van de leerling, de (leer) opbrengsten, het schoolprofiel en de visie op Passend onderwijs. Om een arrangement passend te maken voor een leerling is het nodig beginsituatie en ondersteuningsvraag van de leerling in kaart te brengen. Ook moet worden gekeken welke hulpvraag en competenties de betrokkenen hebben om een volledig afgestemd arrangement te maken.

2.4 Betrokkenen bij een crisissituatie binnen WSNS

In mijn zoektocht naar achtergronden en literatuur over thuiszitters en crisissituaties in het basisonderwijs kom ik uit bij partijen die binnen ons samenwerkingsverband vaak betrokken zijn bij het vinden van een oplossing. Hieronder volgt een korte omschrijving van de betrokkenheid van deze partijen bij een crisissituatie.

▪ Afdeling Leerplicht

Als we spreken van een crisissituatie waarbij een leerling (tijdelijk) thuis komt te zitten, is de school verplicht dit te melden bij de afdeling leerplicht van de gemeente.

Al vanaf 1969 is de leerplichtwet in werking en zorgt de wet ervoor dat ieder kind tot zijn 18^e jaar naar school gaat en op een school is ingeschreven. Een school kan de leerplichtambtenaar ook om hulp en bemiddeling vragen indien duidelijk is dat de school niet meer de juiste ondersteuning kan bieden en er een verwachting is dat het kind (tijdelijk) thuis komt te zitten. Vooral als school hierin geen overeenstemming met ouders heeft, is het verstandig de leerplichtambtenaar in een vroeg stadium in te schakelen. (Leerplicht.net, 2013)

▪ Onderwijsinspectie en inspectiekader

De onderwijsinspectie, aangesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft als missie voor inspectie effectief toezicht te houden op goed onderwijs (Onderwijsinspectie.nl, 2013). De onderwijsinspectie gaat ervan uit dat ieder kind recht heeft op goed onderwijs en dat men erop moet kunnen vertrouwen dat het onderwijs op een school goed is. Om dit te controleren, houdt de onderwijsinspectie toezicht op de kwaliteit van het onderwijs. Schoolbesturen zijn hiervoor verantwoordelijk en moeten zich verantwoorden over de resultaten. De inspectie gaat uit van wet- en regelgeving en breed gedeelde opvattingen over goed onderwijs.

De onderwijsinspectie geeft richtlijnen voor het verwijderen van leerlingen. Bij het verwijderen, heeft een kind geen toegang meer tot de ingeschreven school. Als redenen voor het verwijderen van een leerling worden genoemd: de school is niet meer in staat de benodigde zorg te bieden aan de leerling, een kind hoort beter thuis op een school voor speciaal onderwijs, maar ook voortdurend (ernstig) gedrag van de leerling of ernstige conflicten waar ouders mogelijk bij betrokken zijn. Opvallend is dat de inspectie (2012) concludeert dat op slechts een derde van de basisscholen de kwaliteit van zorg en begeleiding

op alle onderdelen voldoende scoort. Genomen maatregelen worden door een derde van de basisscholen onvoldoende geëvalueerd.

Behalve toezicht op kwaliteit van zorg, houdt de inspectie ook toezicht op de sociale veiligheid van leerlingen en leerkrachten. Er zijn vertrouwensinspecteurs die benaderd worden met klachten over grensoverschrijdend gedrag van leerlingen, leraren en management, waarbij vaak het gevoel van veiligheid aangetast is. Om dit te voorkomen adviseert de inspectie een gedragscode voor sociale omgang. Voor het onderwijs bestaat echter geen centrale, algemeen geldende gedragscode of beroepscode. Scholen en schoolbesturen kunnen deze zelf instellen, zoals een pestprotocol (Onderwijsinspectie.nl, 2013).

▪ School en schoolbestuur

De leerkrachten, de ouders, de intern begeleider, de directie en het team kunnen als eerst iets merken van een (dreigende) crisissituatie met een leerling. De zorgstructuur op de school bepaalt op welke wijze de school anticipeert op de ontstane situatie. Soms ontstaat er echter een direct dreigende of onveilige situatie, voor de leerling zelf, de andere leerlingen of de leerkrachten, waardoor het onderwijsleerproces geen doorgang kan vinden. De ernst van deze dreigende situatie bepaalt welke interventie noodzakelijk is en of er voor de leerling een (directe) passende, tijdelijke of definitieve oplossing gevonden moet worden.

Indien er een beslissing moet worden genomen over het verwijderen van een leerling, moet deze genomen worden door het gevoegd gezag van een school. Het bevoegd gezag is de gemeente, een openbaar rechtspersoon (bij een openbare school) of het schoolbestuur (bij bijzondere scholen). Het bevoegd gezag luistert eerst naar het verhaal van de ouders en de leerkracht, voor een leerling wordt verwijderd. Pas als er een andere school gevonden is of als de school aantoonbaar acht weken zonder succes naar een andere school heeft gezocht, mag de leerling definitief verwijderd worden. De school is verplicht om leerplicht op de hoogte te brengen van het besluit van verwijdering.

▪ Ouders

Bij een crisissituatie dienen ouders altijd direct op de hoogte te worden gebracht. Een goede samenwerking met ouders kan het vinden van een oplossing bespoedigen.

▪ Onderwijsconsulenten

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) heeft op verzoek van de Tweede Kamer "De Onderwijsconsulenten" ingesteld (Onderwijsconsulenten.nl, 2013). Zij zijn er om ouders/verzorgers, en scholen te helpen bij onderwijskwesties met betrekking tot kinderen met een handicap, ziekte of stoornis. Het gaat dan bijvoorbeeld om problemen met de plaatsing van deze kinderen. Maar ook bij schorsing en verwijdering, onenigheid over de besteding van de rugzakgelden of het handelingsplan. Ook bij kinderen die langdurig thuiszitten en er niet op korte termijn een oplossing gevonden is, zijn zij betrokken.

Voor individuele problemen met leerlingen kan men de onderwijsconsulenten inschakelen. Omdat voor bepaalde groepen leerlingen structurele problemen ervoor zorgen zij niet altijd op de goede plek zitten, is in 2004 Onderwijsconsulenten+ ingesteld (lees: onderwijsconsulenten plus, hierna OC+). Deze OC+ helpen professionals in onderwijs en zorg bij het opzetten van samenwerkingsprojecten. Door OC+ opgezette projecten zijn bedoeld om tot passende, constructieve en duurzame oplossingen voor groepen zorgleerlingen te komen.

Eén van de projecten die OC+ in 2012 heeft afgerond is een initiatief rond thuiszittende leerlingen uit het primair onderwijs in een regio in Brabant. "Van individuele casuïstiek naar casus overstijgende

oplossing?” (OC+, november 2012). In dit verslag worden drie casussen besproken van kinderen uit het reguliere basisonderwijs die een langere tijd niet naar school gingen en die werden aangemerkt als “thuiszitter”. Als doel voor het project werd het onderzoeken van de behoefte naar een time out voorziening voor leerlingen uit het primair onderwijs genoemd. Naar aanleiding van het project werd geconcludeerd dat de beschikbare arrangementen geen aanleiding gaven voor het inrichten van een nieuwe voorziening. Bestaande mogelijkheden bij de Scholen voor Speciaal Basisonderwijs (SBO) zouden verder geïmplementeerd kunnen worden. Wel wordt regionale samenwerking met gemeenten, onderwijs en zorg in de actietafel “Thuiszittersoverleg” genoemd. Ook is een traject van deskundigheidsbevordering van leerplichtambtenaren en het toewerken naar een eenduidige werkwijze geadviseerd. In overleg met de projectleider OC+ is het OC+ initiatief afgesloten.

▪ Gedragswerk

Gedragswerk is een door het Ministerie van OCW mogelijk gemaakt project. Het project heeft tot doel om de samenwerking te bevorderen in de aanpak van leerlingen met gedragsproblemen. Zij willen graag het aantal leerlingen dat niet het passende onderwijs krijgt wat zij nodig hebben en waar zij recht op hebben verminderen. Aanmelden voor ondersteuning vanuit Gedragswerk kan op <http://www.gedragswerk.nl>

▪ Expertisecentra (REC)/Externe Dienst/Crisiscoördinatie

Binnen het samenwerkingsverband WSNS wordt al langer nagedacht over de opvang van crisisleerlingen. Er is geen time-out voorziening voor leerlingen in het primair onderwijs beschikbaar. Wel zijn bij handelingsverlegenheid de volgende mogelijkheden binnen het samenwerkingsverband beschikbaar:

- Preventief Ambulante Begeleiding (PAB)

Deze begeleiding is aan te vragen bij REC Chiron (Regionaal Expertise Centrum) als de school behoefte heeft aan begeleiding om te voorkomen dat een leerling op termijn is aangewezen op plaatsing in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Als bijzondere vorm van PAB is crisisinterventie beschikbaar. Bij acute problemen komt een ambulant begeleider zo snel mogelijk naar de school om escalatie te voorkomen.

De PAB bestaat uit kortdurende en snelle dienstverlening in de vorm van ondersteuning en advisering, waarbij de handelingsverlegenheid van de school centraal staat.

- Externe Dienst/VCC

Scholen kunnen met vragen voor ondersteuning, begeleiding, coaching en onderzoek terecht bij het SBO of Externe dienst. Binnen het samenwerkingsverband wordt deze ondersteuning aangeboden door een Externe Dienst en door middel van Veredelde Collegiale Consultatie (VCC). Binnen de Externe Dienst zijn medewerkers van de SBO scholen van één schoolbestuur werkzaam. VCC wordt ingevuld door medewerkers van de SBO scholen van een ander schoolbestuur. Ook scholen van de andere schoolbesturen kunnen, tegen betaling, gebruik maken van deze diensten.

- Crisiscoördinatie

GEMEENTE 1

Vanaf begin 2012 heeft de externe dienst financiële middelen van de gemeente gekregen voor de crisiscoördinatie voor basisschoolleerlingen uit deze gemeente. De externe dienst kan begeleiding in crisissituaties op de basisschool bieden en in een enkel geval een tijdelijke opvang van crisisleerlingen in het speciaal basisonderwijs.

In principe kunnen alle scholen binnen de gemeente met vragen over crisisleerlingen terecht bij deze voorziening. Als aanleiding voor een crisissituatie wordt een school- en leerlinggebonden situatie genoemd. Een basisschool is dusdanig handelingsverlegen, dat zij niet meer in staat zijn te voldoen aan de hulpvraag van de leerling. Opvallend is het dat de leerling, op basis van de hulpvraag, in principe aan het reguliere basisonderwijs zou kunnen deelnemen. De coördinatie richt zich uitdrukkelijk niet op leerlingen die aangewezen zijn op een school voor speciaal onderwijs (Cluster 4).

GEMEENTE 2

Het bestuur van twee schoolbesturen, de afdeling leerplicht en een onderwijsbeleidsmedewerker van de gemeente, de directie van de school voor speciaal onderwijs Cluster 4 (met een vestiging in deze gemeente) en een 1^e lijns psycholoog hebben de samenwerking gezocht om met elkaar snel in overleg te kunnen indien er zich een crisissituatie aandient. Belangrijk uitgangspunt bij bespreking is dat er binnen de scholen en betrokken schoolbesturen eerst vanuit acceptatie gekeken wordt naar de mogelijkheden van het kind, de ouders, de leerkracht, de school en de collega-scholen. Het betreft in alle gevallen maatwerk waarbij van alle betrokkenen gevraagd wordt om in mogelijkheden en kansen te kijken.

▪ Weer samen naar school en PCL

WSNS heeft bij vragen over crisisleerlingen als standpunt dat in eerste instantie de eigen school en het eigen schoolbestuur betrokken zijn bij het vinden van een oplossing.

Voor crisissituaties met leerlingen met een REC-indicatie of plaatsingsproblemen op een school voor speciaal onderwijs (vanwege wachtlijst), verwijst het samenwerkingsverband in eerste instantie naar de verantwoordelijke school voor speciaal onderwijs. Voor overblijvende, incidentele problemen met crisisleerlingen is er de mogelijkheid om de casus neer te leggen bij het bestuur van het SWV. Het bestuur van het SWV zal de bespreking van de casus door leiden naar de PCL. Bij het faciliteren van een oplossing geeft de betrokken basisschool zelf aan welk arrangement (tegen welke kosten) gewenst is.

▪ PCL Voortgezet Onderwijs (overgang PO-VO)

Indien een leerling niet geplaatst wordt op de school voor voortgezet onderwijs (VO) van de voorkeur van ouders, kan de leerling aangemeld worden bij de PCL-VO. De PCL neemt contact op met ouders, de verwijzende basisschool en de afwijzende VO school om met hen te zoeken naar een passende oplossing voor de leerling.

2.5 Passend onderwijs en kansen?

In het Referentiekader Passend onderwijs (februari 2012) vinden we als uitgangspunt van Passend onderwijs dat alle kinderen en jongeren zorg en aandacht nodig hebben en dat onderwijs en onderwijszorg onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Vanuit dit brede perspectief wordt specialistische en toegankelijke (onderwijs)ondersteuning bij extra ondersteuningsvragen op een vernieuwende manier vorm gegeven. Een veilige en gezonde omgeving, goed onderwijs en passende zorg en ondersteuning dragen bij aan een succesvolle schoolloopbaan. Ieder kind moet de gelegenheid krijgen zich binnen zijn/haar mogelijkheden ten volle te ontplooiën in een schoolklimaat van hoge verwachtingen.

Op 9 oktober 2012 is de Wet Passend onderwijs aangenomen in de Eerste Kamer. Scholen krijgen, zodra de wet op 1 augustus 2014 ingaat, zorgplicht. Dit betekent dat scholen verantwoordelijk zijn om ieder kind een passende onderwijsplek aan te bieden. Dit kan op de school van aanmelding zijn, eventueel met extra ondersteuning in de klas. Dit kan echter ook een andere reguliere school, een SBO school of een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs in de regio zijn. Waar eerder ouders zelf op

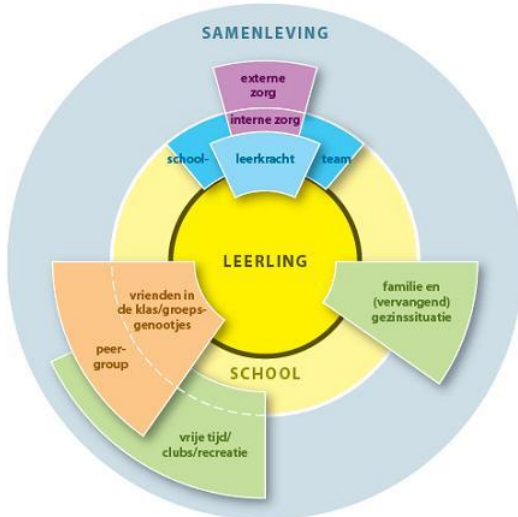
zoek moesten, is met de invoering van de zorgplicht de school waar ouders hun kind aanmelden verantwoordelijk om de juiste onderwijsplek voor het kind te vinden.

Uitgangspunt van Passend onderwijs is dat leerlingen bij voorkeur naar het regulier onderwijs gaan. Scholen kunnen meer maatwerk bieden aan leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Voor leerlingen die hier niet voldoende van profiteren is nog steeds het speciaal (basis) onderwijs beschikbaar.

Naar mijn mening spelen meerdere factoren een rol als we een directe handelingsverlegenheid of zelfs een crisissituatie hebben op een school. Terugkijkend op mijn studie Master SEN kan ik een aantal theorieën samenbrengen in mijn visie op het vinden van een snelle en passende oplossing bij crisissituaties.

☐ De ecologie van de leerling

In het artikel “De ecologie van de leerling. Een systeemgericht model voor het onderwijs” schrijven van Meersbergen en Jeninga (2012) dat het bij gedragsvraagstukken rond de leerling belangrijk is om breed te kijken naar gedrag in de omgeving waar het zich voordoet. Als we ons afvragen wat een leerling, in een bepaalde onderwijssituatie met de betrokken leerkracht(en), aan ondersteuning nodig heeft, is het ook zinvol te kijken naar de beschermende en risicofactoren rond de ontwikkeling van deze leerling. Willen we begrijpen waarom een leerling in een bepaalde situatie terecht komt, dan helpt het om deze factoren tegen het licht te houden. Voor mijn onderzoek breng ik bij een crisissituatie het probleem terug tot 4 mogelijke oorzaken: kindgebonden, leerkrachtgebonden, schoolgebonden en omgevinggebonden. Ik zal de respondenten vragen in te schatten welke van deze mogelijk meespeelden in het ontstaan van de crisis. Als een school zich bewust is van de factoren die meespelen, kan er sneller en effectiever worden geanticipeerd op een oplossing.

Figuur 1: Jeninga & Van Meersbergen (2010): De ecologie van de leerling.
©Grafische vormgeving: Ruud de Moor Centrum/Open Universiteit Nederland/WOSO.

☐ Cirkel van betrokkenheid (Stephen R. Covey).

In het onderwijs is de betrokkenheid van de leerkracht bij zijn leerlingen groot. Als we kijken naar de ecologie van de leerling, dan is het wel de vraag in welke mate deze leerkracht ook een grote invloed

heeft op problemen die ontstaan. We weten dat als we inzoomen op de leerkracht zijn mate van invloed zeer groot is. De leerkracht maakt het verschil en Kain, Hanushek en Rivkin (2002) stellen zelfs dat een kwalitatief zeer goede leerkracht in het primair onderwijs de nadelen van een lage sociaal emotionele achtergrond van een leerling kan neutraliseren of zelfs kan elimineren. In mijn onderzoek zal ik tijdens de gesprekken in focusgroepen naar de invloed van de individuele leerkracht vragen. Is het nodig om niet alleen naar de leerling, maar ook naar de leerkracht te kijken, als we zoeken naar oplossingen?

☐ Oplossingsgericht werken en oplossingsgerichte communicatie

Steeds meer scholen hebben de kracht van het oplossingsgericht werken ontdekt. Velen gebruiken het handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs (Cauffman & Dijk, 2010). Ook ik wil binnen mijn onderzoek het oplossingsgerichte gedachtegoed een belangrijke rol laten spelen. De insteek van mijn onderzoek is oplossingsgericht. Dus als iets niet werkt, leer ervan en doe iets anders. Als iets wel (of beter werkt) doe er meer van. Als iets blijkt te werken, leer het (van/aan) iemand anders. Dit is de reden dat ik in mijn onderzoek niet insteek op alles wat mis kan gaan, maar juist geïnteresseerd ben in de good practices. In een onderzoek "Niemand kan het alleen" (Gedragswerk, 2012) is een top 10 bepaald van de factoren met de krachtigste invloed ten gunste of ten nadele van het realiseren van passend onderwijs voor leerlingen. Hierbij was passend onderwijs niet vanzelfsprekend. Onder de respondenten bleek op nummer 1: *"het gaat om een transformatie, een mentaliteitsverandering en een verandering van visie; de kanteling naar gezamenlijk oplossingsgericht handelen."*

☐ Handelingsgericht werken

In het huidige onderwijssysteem ligt de nadruk op het labelen van kinderen en wordt er veelal uitgegaan van wat een kind niet kan. Met Passend onderwijs wil men uitgaan van wat het kind nodig heeft en wat er allemaal nodig is om het onderwijs voor een kind zo goed mogelijk vorm te geven. Wat zou het betekenen dat in het geval van een crisissituatie er minder gefocust wordt op wat het kind niet kan, maar als er direct gekeken wordt wat er nodig is om dit kind passend onderwijs te bieden? Kunnen we dan voorbij gaan aan de huidige diagnosestelling die nu vaak uitgangspunt is voor behandeling? Noëlle Pameijer (2000) spreekt in het artikel "HGD-handelingsgerichte diagnostiek" op <http://www.wij-leren.nl> over de noodzaak van diagnostiek als een voorwaarde voor behandeling. Zij stelt dat diagnostische informatie wel degelijk belangrijk is, mits het te vertalen is naar behandeldoelen. Soms is echter de aanpak of behandeling hetzelfde, ook al heeft een kind al dan niet (kenmerken van) een DSM-IV stoornis.

☐ Basisondersteuning en ondersteuningsprofielen

Met de invoering van Passend onderwijs zullen de scholen ook het niveau van basisondersteuning en de extra ondersteuningsmogelijkheden moeten beschrijven.

De PO raad beschrijft in "Instrumentarium passend onderwijs; werken met het schoolondersteuningsprofiel" (Benjamins, 2013) op welke wijze de scholen deze mogelijkheden kunnen beschrijven. Bij de basisondersteuning gaat het om de basiskwaliteit (gebaseerd op het toezichtkader van de inspectie van onderwijs), preventieve en lichte curatieve interventies, onderwijsondersteuningsstructuur en het planmatig werken. In het ondersteuningsprofiel wordt het niveau van basisondersteuning maar ook de mogelijkheden voor extra ondersteuning opgenomen. Benjamins en Rasenberg (2013) spreken bij de inzet van extra ondersteuning van arrangementen. Een compleet arrangement zal bestaan uit:

- aanwezige deskundigheid binnen een team leerkrachten
- aandacht en tijd voor een leerling
- protocollen, aanpakken en methodieken en materialen in de school
- mogelijkheden van het gebouw

- samenwerking met onderwijs- en ketenpartners.

Als een school in staat is om in zijn ondersteuningsprofiel een goede inschatting te maken van zijn mogelijkheden en ambities, zal naar mijn mening bij een crisissituatie sneller kunnen worden bepaald welke interventie of arrangement noodzakelijk is.

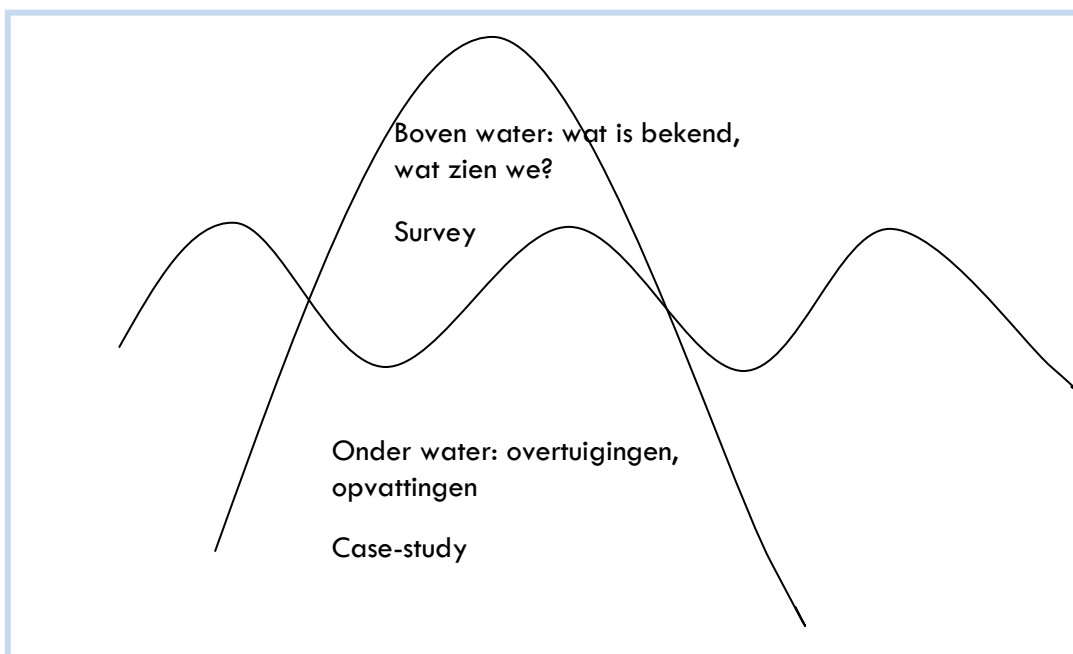
HOOFDSTUK 3 ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

3.1 Inleiding

Om te kunnen onderzoeken welke arrangementen succesvol en dus inzetbaar zijn bij het voorkomen en/of oplossen van een crisissituatie in het primair onderwijs in mijn samenwerkingsverband heb ik gekozen voor een onderzoeksopzet met zowel elementen van een survey als van een casestudy. Door een vragenlijst uit te zetten onder directeurs en intern begeleiders verzamel ik gegevens over onder andere aantallen, definitie van een crisisleerling en hun ervaringen met crisissituaties op school. Tevens gebruik ik een aantal door hen ingebrachte casussen en verwerk ik interviews met twee focusgroepen. In dit hoofdstuk zal ik ook het onderzoeksparadigma, de triangulatie, de betrouwbaarheid van mijn onderzoek, de validiteit en de ethiek binnen mijn onderzoek beschrijven.

3.2 Onderzoeksparadigma en onderzoeksstrategie

Mijn onderzoek past binnen het kritisch-emancipatorische onderzoeksparadigma (Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011). Volgens Habermas (1972) is kennis het resultaat van ideologische belangen van een dominante groep. Mijn opgedane kennis zal inderdaad een weergave zijn van de inzichten en belangen van een dominante groep; mijn werkveld. Binnen mijn onderzoek speelt kritische reflectie dan ook een belangrijke rol. Bij mijn onderzoek zal ik niet alleen kijken naar wat boven de waterlijn van de metaforische ijsberg (McClelland) uitsteekt (wat zie ik?), maar zal ik door interviews en casussen de onderliggende opvattingen die de onderwijscontext bepalen belichten. Deze wetenschap maakt dat ik in mijn onderzoek gebruik maak van twee onderzoeksstrategieën: de survey en onderdelen van een casestudy.

Figuur 2: Onderzoek; keuze voor strategie m.b.v. de ijsberg

Tijdens mijn onderzoek zal ik uitgaan van triple-loop learning (Hargrove, 2002). Het gaat in mijn onderzoek niet alleen om kleine veranderingen naar aanleiding van wat er gebeurt (single loop), maar ik probeer ook de opvattingen en intenties van betrokkenen bij een crisissituatie zichtbaar te krijgen (double loop). Uiteindelijk is het afhankelijk van welke keuzes, motieven, waarden en identiteit onderliggend zijn aan het handelen van de betrokkenen bij een crisissituatie, of transformatie, echt “anders denken” mogelijk is (triple loop).

☐ De Survey

Lange de et al. (2011) geeft aan dat met een surveyonderzoek in relatief korte tijd en met weinig kosten een representatief overzicht verkregen kan worden van een relevant gebied van de maatschappelijke werkelijkheid. Ik heb gekozen voor dit relatieve grootschalige, kwantitatief en relatief oppervlakkige onderzoek om snel een aantal gegevens beschikbaar te krijgen.

Met het uitzetten van een vragenlijst heb ik snel de beschikking over antwoorden op vragen als:

Bent u het eens met de gegeven definitie van een crisisleerling?

Zijn er op uw school, als u uitgaat van bovenstaande definitie, in het vorig schooljaar (2011-2012) en het huidige schooljaar (2012-2013) crisisleerlingen geweest?

Om hoeveel leerlingen ging het?

Om voldoende respondenten onder mijn onderzoekspopulatie te kunnen enthousiasmeren en laten deelnemen, heb ik gekozen voor een vooraanmelding van respondenten naar aanleiding van een informatieve e-mail over mijn onderzoek. Ook de gehele populatie heeft bij aanvang van mijn onderzoek de vragenlijst gekregen.

Een zwak punt van een survey is dat de uitkomsten slechts aan de oppervlakte blijven. Om in mijn onderzoek voldoende in te gaan op samenhangen, overtuigingen, waarden en motieven, is een survey niet voldoende. Naar aanleiding van mijn vragenlijsten en door respondenten ingebrachte casussen, zal ik twee focusgroepen interviewen. Ook zal ik leerplichtambtenaren en onderwijsconsulenten vragen om hun visie op de problematiek. Hierdoor heeft mijn onderzoek ook kenmerken van een casestudy.

☐ De Casestudy

Bij een casestudy gaat het om het bestuderen van een casus. In mijn onderzoek analyseer ik op welke wijze er in mijn samenwerkingsverband om gegaan wordt met crisissituaties en crisisleerlingen.

Aandachtspunt bij een casestudy is het “observer effect”, genoemd door de Lange et al. (2011). Wat is mijn rol als onderzoeker en welke mate beïnvloed ik geïnterviewden? Als onderzoeker analyseer ik ingebrachte casussen en leg vervolgens grenzen op bij het opstellen van de vragen. Hierdoor beïnvloed ik bewust of onbewust mijn focusgroepdeelnemers. Door me van dit proces bewust te zijn en me dit bij de start van het gesprek te realiseren, zal ik als gespreksleider de vragen zo objectief mogelijk stellen.

3.3 Het verzamelen van data

Bij het uitwerken van mijn onderzoek heb ik, met als uitgangspunt mijn onderzoeksvraag en deelvragen, gekozen voor een aantal onderzoeksmethoden. Allereerst heb ik gezocht naar literatuur over crisissituaties, thuiszitters, handelingsverlegenheid, handelingsgericht werken, oplossingsgericht communiceren, en arrangementen. Maar ook heb ik veel gelezen over Passend onderwijs, de zorgplicht, de basiszorg en ondersteuningsmogelijkheden van een school. Naar aanleiding van de gelezen literatuur en mijn ervaringen, heb ik een vragenlijst opgesteld voor directeuren en intern begeleiders in het Samenwerkingsverband WSNS. Bij het verspreiden van de vragenlijsten heb ik de respondenten de gelegenheid gegeven om zich aan te melden voor één van de focusgroepen. In de vragenlijst heb ik een verzoek voor het insturen van een anonieme casus opgenomen. De vragenlijst, het verzoek om het inbrengen van een casus en de mogelijkheid tot deelname aan een focusgroep heb ik verstuurd onder alle directeuren en intern begeleiders van WSNS (van 76 basisscholen en 4 SBO scholen). Van deze groep hadden 35 personen zich voor aangemeld om deel te nemen aan mijn onderzoek.

In mijn onderzoek bestudeer ik een aantal casussen, ingebracht door respondenten. De casussen gebruik ik, naast de uitkomsten van de vragenlijst, bij de voorbereiding op een focusgroepbijeenkomst. Tijdens deze bijeenkomst zal ik vooral ingaan op processen. Hierbij zal ik gebruik maken van een oplossingsgerichte insteek, passend bij het uitgangspunt van mijn onderzoek: welke arrangementen zijn succesvol en dus inzetbaar bij het voorkomen en/of oplossen van een crisissituatie. Hier kan ik vragen naar welke processen, communicatie en invalshoeken het oplossen van een crisis op school tot een succes maakt. Na deze bijeenkomsten heb ik ook nog een interview met een aantal leerplechtambtenaren en onderwijsconsulenten.

3.4 Betrouwbaarheid en validiteit

TRIANGULATIE

Door te zorgen voor zowel kwantitatieve als kwalitatieve dataverzameling, zorg ik voor voldoende triangulatie en vergroot ik de betrouwbaarheid en validiteit van mijn onderzoek.

Binnen mijn onderzoek maak ik gebruik van zowel bronnentriangulatie als van methodische triangulatie. Ik maak gebruik van kennis uit literatuur; boeken en artikelen, kennis opgedaan door lessen te volgen bij Fontys OSO, maar ook door te luisteren naar meningen en informatie van collega's en professionals in mijn werkomgeving. Ik maak gebruik van het internet. Bij het voorbereiden en tijdens het uitvoeren van mijn onderzoek vraag ik feedback aan critical friends (uit verschillende werkvelden) en mijn onderzoeksbegeleider. Deze feedback gebruik ik om mijn onderzoek bij te stellen. Bij het uitvoeren van mijn onderzoek betrek ik verschillende professionals zoals directeuren, intern begeleiders, leerplechtambtenaren en onderwijsconsulenten. Op deze manier belicht ik het onderwerp van mijn onderzoek vanuit verschillende gezichtspunten, wat de geldigheid en betrouwbaarheid van mijn onderzoek vergroot.

VALIDITEIT

Validiteit verwijst naar de mate waarin het instrument meet wat de onderzoeker zegt of denkt te meten (Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011). Bij het opstellen van de vragenlijsten en het maken van keuzes voor de onderzoeksmethoden, vraag ik mij continue af of zij bijdragen tot het beantwoorden van mijn onderzoeksvragen. Hierbij laat ik in belangrijke mate de feedback van mijn critical friends en onderzoeksbegeleider mee wegen. Ook bij het verwerken van de vragenlijsten en het voorbereiden van de bijeenkomsten van de focusgroepen, stel ik mijzelf deze vraag. In de focusgroepen stel ik deze vraag, als metavraag, specifiek aan de respondenten. Ik doe een member check door focusgroepleden

te vragen te reflecteren op de uitkomsten van mijn onderzoek. Drie deelnemers hebben mijn onderzoek gelezen en van feedback voorzien.

BETROUWBAARHEID

Van betrouwbaarheid wordt in de onderzoeksmethodologie gesproken als een meetmethode na herhaling hetzelfde resultaat oplevert (generaliseerbaarheid). Bij het opstellen van de vragenlijst heb ik de vragen zo opgesteld dat de vragen eenduidig in te vullen zijn. Bethlehem (2012) stelde voor het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een checklist voor peilingen op. Ik gebruik deze checklist om de betrouwbaarheid van mijn onderzoek te toetsen. Bij de verwerking van de interviews zal een kritische reflectie ten aanzien van het eigen onderzoek, en met betrekking tot de uitspraken over mijn bevindingen en de wijze waarop dit van belang is voor andere praktijksituaties (Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011) noodzakelijk zijn om het onderzoek als voldoende betrouwbaar te kunnen beschouwen.

3.5 Ethiek

Mijn onderzoek vindt plaats binnen een Samenwerkingsverband WSNS. Dit betekent dat het onderzoekswerkveld bekend is. Juist omdat het duidelijk is binnen welke grenzen mijn onderzoek uitgevoerd wordt is integriteit en transparant zijn van groot belang. De deelnemers aan mijn onderzoek moeten zich vrij voelen eerlijk te zijn over hun bevindingen.

In de voorbereidingsfase heb ik de deelnemers geïnformeerd over het onderwerp van mijn onderzoek, wat hun deelname mij en hen kan opleveren, wat zij terug krijgen na deelname. Dit is terug te vinden in de bijlages 1 tot en met 4.

Tijdens mijn onderzoek zal ik tijdens de focusgroepbijeenkomsten en interviews nogmaals vragen om toestemming voor het (anoniem) gebruiken van door hen gegeven informatie. Ik zal een aantal geïnterviewden vragen actief deel te nemen als critical friend bij het opstellen van mijn onderzoeksverslag.

In mijn onderzoeksverslag maak ik gebruik van verwijzingen van literatuur volgens de APA-normen (American Psychological Association) en vermeld ik de bron in de literatuuropgave. Ik heb gebruik gemaakt van de bronnenfunctie in Word 2010.

HOOFDSTUK 4 PRESENTATIE VAN DATA EN RESULTATEN

4.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk presenteer ik de data die ik verkregen heb door het uitzetten van een vragenlijst, een aantal interviews en verkregen casussen. Ik heb ervoor gekozen de interviews met de focusgroep, de onderwijsconsulenten en de consulenten leerplicht te houden na bestudering van de ingevulde vragenlijsten en ingebrachte casussen. Ik zal deze data dan ook in deze volgorde behandelen.

4.2. DATA VRAGENLIJST

Om meer te weten te komen over crisisleerlingen in ons samenwerkingsverband heb ik een vragenlijst (zie bijlage 4) opgesteld en digitaal uitgezet onder directeuren en intern begeleiders van mijn samenwerkingsverband. Ik heb hiervoor in oktober 2012 eerst een vooraankondiging van mijn onderzoek verzonden en de gelegenheid geboden aan te melden voor deelname aan mijn onderzoek (zie bijlage 1).

Bij vooraanmelding heb ik directeuren en intern begeleiders van 80 scholen in het samenwerkingsverband WSNS benaderd. Naar aanleiding van deze e-mail hebben 35 personen aangegeven te willen deelnemen aan mijn onderzoek. Als ik uitga van 160 e-mails (80 directeuren en 80 intern begeleiders), dan kan ik hier spreken van een respons van 22%.

De vragenlijst heb ik in januari 2013 opgestuurd naar de 35 vooraanmelders (zie bijlage 2). Ook heb ik ervoor gekozen, de lijst toch ook te verspreiden onder de directies en intern begeleiders van mijn samenwerkingsverband (zie bijlage 3). Ik heb 35 ingevulde vragenlijsten terug ontvangen. Bij een verspreiding onder 80 scholen, kan ik opnieuw spreken van een respons van 22%. Aangezien de vragenlijsten anoniem ingevuld zijn, is het niet zichtbaar of alle 35 vooraanmelders daadwerkelijk meegedaan hebben. (Dit zou dan een respons zijn van 100%).

In ieder geval 2 deelnemers van SBO scholen hebben de vragenlijst ingevuld als “ontvangende” crisisopvang. Hun antwoorden heb ik uiteindelijk buiten beschouwing gehouden, waardoor ik onderstaande data voor 33 ingevulde vragenlijsten heb geanalyseerd.

In bijlage 4 heb ik de antwoorden van de vragenlijst geanalyseerd. Ik heb ervoor gekozen waar mogelijk de antwoorden te verwerken in een grafiek (staaf-tabellen en cirkelgrafieken). Bij deze tabellen heb ik gebruik gemaakt van het berekenen van aantallen. In sommige gevallen heb ik de aantallen omgezet in percentage.

Een aantal vragen van de vragenlijst waren open vragen. Bij een aantal items heb ik gevraagd toelichting te geven. Ik heb de antwoorden op de open vragen en toelichtingen opgenomen in bijlage 4 en antwoorden die overeenkwamen samengevoegd.

De respondenten ($n=33$) van het onderzoek zijn het over het algemeen eens met de definitie die ik voorstel voor een crisisleerling. 29 respondenten geven aan in de schooljaren 2011-2012/2012-2013 crisisleerlingen te hebben gehad. Door deze 29 respondenten worden in deze schooljaren in totaal 55 crisisleerlingen genoemd. Aangezien de vragenlijsten anoniem zijn ingevuld, kan ik niet achterhalen of respondenten dezelfde leerlingen genoemd hebben (omdat bijvoorbeeld zowel de directeur als de intern begeleider van dezelfde school de lijst heeft ingevuld). Bij een ontstane crisissituatie gaven 29 respondenten aan dat de veiligheid van de leerling en/of anderen op school in het geding was. Als problematiek bij de crisissituaties worden termen genoemd als: fysiek, agressief, ontoelaatbaar, grensoverschrijdend gedrag. Ook problemen in het gezin, hoge verwachtingen van ouders, overvraging

en wachtlijstproblematiek speciaal onderwijs worden genoemd. Er worden vooral kindgebonden (28) en omgevinggebonden (24) factoren genoemd bij een crisissituatie. In de meeste gevallen (24) is er geen oplossing in de eigen school gevonden. Opvallend is dat de interventies die zijn ingezet en succesvol waren zeer divers zijn. De respondenten noemen een groot aantal instanties en externen die betrokken waren bij het vinden van een oplossing. 12 Respondenten gaven aan over een good practice te beschikken. Wat hierin opvalt, is bemiddeling/inzet van externen (onderwijsconsulent, SBO, externe dienst) en de communicatie met ouders en communicatie intern (leerkracht, intern begeleider, directie).

21 respondenten geven aan geen crisisprotocol te hebben. 13 respondenten zijn onvoldoende op de hoogte van de mogelijkheden van basisscholen en SBO scholen in de naaste omgeving.

Het vinden van een oplossing wordt volgens 19 respondenten bemoeilijkt door het huidige verwijzingstraject. (SO Cluster 4 en PCL worden het meest genoemd).

Als we vooruit kijken, dan valt op dat 7 respondenten het eens zijn met de stelling dat Passend onderwijs kansen biedt voor kinderen om sneller en meer dichtbij de juiste onderwijssteuning te krijgen. 19 respondenten is het hier niet mee eens, maar ook niet oneens. Er worden wel kansen gezien, maar respondenten zijn bezorgd of de scholen/leerkrachten voldoende kennis en expertise in huis hebben. Voor een aantal leerlingen is volgens de respondenten plaatsing binnen S(B)O toch nog noodzakelijk.

4.3. DATA INGEBRACHTE CASUSSEN

Op het eind van mijn vragenlijst heb ik de volgende vraag gesteld:

“Heeft u een (anonieme) casus beschikbaar die ik mag gebruiken in mijn onderzoek? Ik ben vooral geïnteresseerd in casussen waarbij er sprake was van good practices. Ook een casus waarbij u denkt dat uw collega's hiervan kunnen leren heeft mijn belangstelling. De casus zal volledig worden geanonimiseerd.”

Twee respondenten hebben een anonieme casus aangeleverd. Ik kies ervoor de casussen niet toe te voegen in dit verslag. Hoewel de casussen geanonimiseerd zijn, is vanwege de beschreven problematiek, de anonimiteit van de basisschool en de leerling naar mijn mening onvoldoende gewaarborgd.

Beide casussen beschrijven een langdurig, complex proces, waarbij er vooral sprake is van leerpunten. De leerpunten liggen op de volgende gebieden: communicatie en samenwerking (ouders, school en externen), interventies en arrangementen, mogelijkheden voor thuiszitters.

Ik heb de casussen bestudeerd als voorbereiding op de gesprekken met de focusgroep, de onderwijsconsulenten en de leerplichtambtenaren.

4.4. DATA INTERVIEWS

4.4.1. INTERVIEW FOCUSGROEP

In mijn vragenlijst heb ik gevraagd om deelnemers in een focusgroep. Naar aanleiding van deze vraag hebben 7 respondenten deelgenomen aan een gesprek over mijn onderzoek (één deelnemer heb ik telefonisch gesproken). In bijlage 6 heb ik de organisatie en de vragen beschreven. In bijlage 7 is het verslag van de focusgroepbijeenkomst te lezen.

Hieronder beschrijf ik wat er volgens de focusgroepleden goed gaat en wat nog beter kan:

Wat gaat er goed:

- In de zorgplatforms en IB netwerken is het prettig een klankbord te hebben met collega's. Hier wordt veel van elkaar geleerd. De intern begeleider is de spin in het web. De kennis en competenties van de intern begeleider bepaalt in grote mate hoe er wordt omgegaan met een crisissituatie.
- Een goede zorgstructuur en een duidelijke routing bij crisissituaties zorgt ervoor dat een crisis snel kan worden afgewend.
- Door oplossingsgericht te werken en uit te gaan van de positieve intentie van het gedrag van de leerling heb je een andere kijk op het probleem. Dit kan helpen het probleem op een andere manier te benaderen.
- Het is prettig ondersteuning te krijgen vanuit het SBO/crisiscoördinatie. Een extern deskundige; iemand van buiten de school, kan vanuit een ander perspectief de hulpvraag benaderen.

Wat kan er beter?

- Hoe een crisissituatie met een leerling wordt aangepakt is in grote mate afhankelijk van wie er op dat moment bij betrokken zijn. Het is te sterk persoonsafhankelijk. Is de juiste persoon, met de juiste kennis op het juiste moment op de juiste plek? Het is moeilijk om instanties te benaderen, het is prettiger om een naam te hebben. Dit is echter een "dun" lijntje. Is de persoon niet (meer) aanwezig, dan is een oplossing moeilijker bereikbaar.
- De scholen zouden liever preventief werken en een crisissituatie voorkomen. Hiervoor is het nodig dat meer ondersteuning, expertise binnen de school beschikbaar is. Binnen het Speciaal (Basis) Onderwijs zijn kleinere klassen en is meestal meer expertise in huis (bijvoorbeeld orthopedagoog, logopedist, gedragsdeskundige). Om binnen een basisschool preventief te kunnen werken, moet de leerkracht ook een beroep kunnen doen op extra ondersteuning.
- De leerkrachten moeten beter toegerust zijn op de ondersteuning van leerlingen met gedragsproblemen. Ga uit van de positieve intentie van de leerling.
- Kijk bij een ondersteuningsvraag naar de leerling maar ook naar het leerkrachtgedrag, het leeraanbod en de leertijd. Welke interventies kunnen nog worden ingezet? Denk in mogelijkheden, niet in onmogelijkheden

4.4.2 INTERVIEW ONDERWIJSCONSULENTEN

Naar aanleiding van de vragenlijsten, de casussen en het gesprek met de focusgroep heb ik twee onderwijsconsulenten uit de regio gevraagd met mij in gesprek te gaan over het onderwerp van mijn onderzoek.

In bijlage 8 heb ik de voorbereiding, de organisatie en de vragen voor het gesprek beschreven. In bijlage 9 is het verslag van het gesprek met de onderwijsconsulenten te lezen.

Opvallend is dat de onderwijsconsulenten aangeven dat het minder zelfsprekend zou moeten zijn dat de ontstane problemen bij een crisis alleen kindgebonden zijn. Vanuit handelingsgericht werken zou er

eerder (preventief) gekeken kunnen worden naar de ondersteuningsbehoefte van de leerkracht, de school en de ouders, naast de ondersteuningsbehoefte van het kind.

4.4.3. INTERVIEW LEERPlichtAMBTENAREN

Naar aanleiding van de vragenlijsten, de casussen en het gesprek met de focusgroep heb ik drie leerplichtambtenaren (uit drie gemeenten) gevraagd om met mij in gesprek te gaan over het onderwerp van mijn onderzoek.

In bijlage 10 heb ik de voorbereiding, de organisatie en de vragen voor het gesprek beschreven. In bijlage 11 is het verslag van het gesprek met de leerplichtambtenaren te lezen.

Uit het verslag geef ik hieronder aan wat volgens de leerplichtambtenaren goed gaat en wat nog beter kan.

Wat gaat er goed?

- Als er door de school “sterk” is gecommuniceerd, verloopt een traject bij een crisissituatie beter of kan de crisis zelfs worden afgewend.
- Soms is het nodig dat scholen zich gesteund voelen door een derde partij (bijvoorbeeld leerplicht). Met deze steun durft een school zijn verantwoordelijkheid gemakkelijker te pakken.
- IB-ers maken een stroomschema om bij een crisissituatie de juiste routing te kunnen volgen. In het stroomschema is opgenomen wanneer, wie en voor welk probleem benaderd kan worden.
- Vanuit het thuiszittersoverleg is er een werkproces voorkomen en melden thuiszitters opgesteld.
- De expertise van ervaren professionals met feeling voor leerlingen met gedragsproblemen inzetten op de basisschool.
- Er zijn een aantal voorzieningen beschikbaar (bijv. Via Felix, Return van de Zwengel) die ingezet kunnen worden bij thuiszitters.
- Binnen de regio zijn er initiatieven om basisscholen met crisisleerlingen (in een vroeg stadium) te ondersteunen.

Wat kan beter?

- Als het nodig is dat er in een observatiesetting gekeken wordt wat een kind nodig heeft, dan moet er ook een plek beschikbaar zijn.
- De routing moet voor iedereen duidelijk en kort zijn. Nu zijn er nog teveel mensen die iets over het kind willen/moeten zeggen en teveel (langdurige) procedures die gevolgd moeten worden. Het is belangrijk dat er met doorzettingsmacht een interventie/arrangement kan worden ingezet.
- De communicatie met ouders en met elkaar kan beter. Het is belangrijk ouders op tijd te betrekken bij problemen met hun kind.

HOOFDSTUK 5: BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAAG: DISCUSSIE EN CONCLUSIES

5.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk zal ik een link leggen tussen de onderzoeksdata en de onderzoeksvraag: Welke arrangementen zijn succesvol en dus inzetbaar bij het voorkomen en/of oplossen van een crisissituatie in het primair onderwijs in mijn samenwerkingsverband.

Ik zal dit doen door in de paragraaf 5.2 de deelvragen te beantwoorden. In paragraaf 5.3 zal ik aan de hand van de discussie en de dilemma's met betrekking tot crisisleerlingen komen tot het beantwoorden van de onderzoeksvraag. In hoofdstuk 6 zal ik dieper ingaan op de gestelde conclusies en aanbevelingen doen.

5.2. BEANTWOORDEN VAN DEELVRAGEN 1, 2 EN 3

1. Wat verstaan we onder een crisissituatie/crisisleerling?

Naar aanleiding van literatuuronderzoek ben ik vooraf aan mijn onderzoek tot de volgende werkdefinitie gekomen:

We spreken van een crisisleerling als één of meerdere van onderstaande punten van toepassing zijn:

- a) *Een leerling waarbij de school, door een acute ingrijpende gebeurtenis, niet meer kan inspelen op de ondersteuningsbehoefte van de leerling.*
- b) *een leerling waarbij de veiligheid van de leerling en/of anderen op school in het geding is.*
- c) *een leerling die thuiszit*

Van de respondenten in mijn onderzoek (n=33, 33=100%) is 45% het *helemaal eens* met deze definitie. 52 % is het *eens* met de definitie en 3% is het *niet eens* en *niet oneens*. De toelichting hierop was dat er niet altijd een acute ingrijpende gebeurtenis ervoor zorgt dat de school de leerling niet meer kan bieden wat hij nodig heeft. In sommige gevallen is er een chronische patstelling en handelingsverlegenheid, waarbij het wachten is op de laatste vonk en escalatie. Tijdens de focusgroep werd deze mening bevestigd. Hier werd aangegeven dat in sommige casussen de ontwikkeling van het welbevinden van de leerling een langer proces is. Het betreft dan een situatie waarbij de leerling chronisch en in ernstige mate in zijn welbevinden belemmerd wordt.

Tijdens de focusgroep blijkt dat rondom de termen crisis, crisissituatie en crisisleerling veel nuances mogelijk zijn (zie bijlage 7). We bespreken met elkaar de nuance tussen een crisissituatie en een crisisleerling. Voorbeeld: Er kan sprake zijn van een crisissituatie als een kind vanwege de thuissituatie door de jeugdhulpverlening acuut van school gehaald wordt. Vanuit de schoolsituatie was de leerling echter niet in beeld als crisisleerling. Ook in de gesprekken met de onderwijsconsulenten en de leerplichtambtenaren valt mij op dat het steeds zoeken is naar het juiste mentale model. In de gesprekken stemmen we steeds af; hebben we het over een thuiszitter of over een dreigende verwijdering waardoor de leerling thuis komt te zitten.

Om met betrokkenen in gesprek te kunnen gaan over het onderwerp crisisleerlingen is het noodzakelijk dat vooraf duidelijk is waar over gesproken wordt. Voor mijn onderzoek heb ik naar aanleiding van de

vragenlijst en de interviews in de focusgroep, met de onderwijsconsulenten en de leerplichtambtenaren, de definitie van een crisisleerling aangepast. Voor de definitie van een thuiszitter verwijs ik naar de bevindingen dossieronderzoek thuiszitters (Ingrado, 2010).

Definitie crisisleerling

We spreken van een crisisleerling als...

...de school, door een acute ingrijpende gebeurtenis, niet meer kan inspelen op de ondersteuningsbehoefte van de leerling.

en/of

...(de aanwezigheid van) een leerling de veiligheid van zichzelf en/of anderen op school in het geding brengt.

en/of

...een leerling thuiszit (volgens de definitie van een thuiszitter)

en/of

... een leerling chronisch en in ernstige mate in zijn welbevinden belemmerd wordt, waardoor een crisissituatie zou kunnen ontstaan.

2. Hoeveel leerlingen in het SWV WSNS kwamen in het schooljaar 2011-2012 in aanmerking voor crisisinterventie?

In de vragenlijst heb ik de deelnemers aan mijn onderzoek gevraagd naar aantallen crisisleerlingen (volgens de werkdefinitie) voor het schooljaar 2011-2012 en het schooljaar 2012-2013 (tot februari 2013).

Van de 33 respondenten (n=33, 33=100%) gaf 88% aan dat er in deze schooljaren sprake was van crisisleerlingen.

In het schooljaar 2011-2012 zijn 36 crisisleerlingen genoemd. Gezien de respons op mijn onderzoek (22%) is het moeilijk conclusies te verbinden aan deze cijfers. Het is niet duidelijk of meerdere personen van dezelfde school dezelfde leerling als crisisleerling hebben genoemd of dat er alleen maar verschillende crisisleerlingen gemeld zijn. Het is mogelijk dat de respondenten die deelgenomen hebben aan mijn onderzoek omdat zij bekend zijn met de problematiek. Aangezien het niet bekend is waarom anderen niet deel hebben genomen aan het onderzoek kan ik hier geen conclusies aan verbinden.

De leerplichtambtenaren konden geen cijfers overleggen vanwege de onduidelijkheid over de uitsplitsing van de doelgroepen thuiszitters, dreigende thuiszitters en/of crisisleerlingen. De leerplichtambtenaren hebben aangegeven de laatste jaren een groei te zien van het aantal leerlingen waar zij bij betrokken zijn in het primair onderwijs.

3. Welke interventies zijn gedaan en welke waren succesvol?

In de vragenlijsten heb ik specifiek naar succesvolle interventies en good practices gevraagd. In bijlage 5 geef ik hier een aantal voorbeelden van. Zowel in de focusgroep als in de gesprekken met de onderwijsconsulenten en de leerplichtambtenaren heb ik gevraagd naar goede ervaringen. Dit is terug te vinden in de verslagen in bijlage 7, 9 en 11.

Een interventie is succesvol als een crisis kan worden voorkomen, kan worden afgewend of als een oplossing snel voor handen is. Er zijn ook een aantal belangrijke voorwaarden genoemd die het voorkomen, afwenden of oplossen van een crisissituatie kunnen verbeteren. Het betreft sterke communicatie, het nemen van verantwoordelijkheid en een eenduidige routing met duidelijke regie (zie bijlage 5).

5.3. DISCUSSIE EN DILEMMA'S EN BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAAG.

Bij veel crisissituaties is er ook sprake van gedragsproblemen. In het boek: Gedragsproblemen in scholen; het denken en handelen van leraren (Wolf & Beukering, 2009) lees ik dat een goede leraar veel problemen kan ondervangen en oplossen. Wat een goede leraar moet kunnen volgens van der Wolf en van Beukering (2009) is nogal wat. De leraar moet een krachtige leeromgeving kunnen organiseren, rekening houden met de verschillen tussen de leerlingen. Hij richt zich niet te sterk op probleemgedrag per gebeurtenis, maar houdt bij het oplossen rekening met alle leerlingen in de klas. De leraar moet goed kunnen anticiperen, plannen en improviseren. In zijn onderwijssituatie zijn de kinderen actief, stellen ze vragen en geeft hij adequaat feedback. De leraar moet ervoor zorgen dat problemen zich niet voordoen; proactief en preventief.

Ik noem bovengenoemde theorie hier omdat een interventie gericht op ondersteuning en professionalisering van de leerkracht een zeer effectief middel zou kunnen zijn in de preventie en afwending van een crisissituatie. In mijn onderzoek naar succesvolle arrangementen bij crisissituaties is het steeds zoeken met welke invalshoek we kijken naar de problemen rondom crisisleerlingen. Kijken we meer met een "kindgerichte bril", dan zal een arrangement gericht op het probleem met het kind meer aanspreken. Kijken we met een "omgevingsgerichte bril" dan spreekt het aanpassen van factoren in de omgeving van het kind me meer aan. Bij de beantwoording van de onderzoeksvraag zal ik me beperken tot het noemen van arrangementen die mijn respondenten hebben aangegeven. In Hoofdstuk 6 zal ik de visie en uitgangspunten van Passend onderwijs betrekken bij mijn algemene conclusie en het doen van aanbevelingen.

Beantwoording van de onderzoeksvraag

"Welke arrangementen zijn succesvol en dus inzetbaar bij het voorkomen en/of oplossen van een crisissituatie in het primair onderwijs in mijn samenwerkingsverband?"

Rekening houdend met de definitie van een arrangement gegeven door Schram en van der Laan (2009) ka ik hieronder op basis van data-analyse de volgende inzetbare arrangementen noemen.

- De inzet van ambulant begeleiding
- De inzet van de onderwijsconsulent
- De inzet van de leerplichtambtenaar
- Verwijzing naar SBO als crisisleerling (via coördinatie SKPO)
- Inschakelt Jeugdhulpverlening
- Beschikbare voorzieningen voor leerlingen die thuiszitten en waar een andere onderwijsplek niet beschikbaar is. (Bijv. Via Felix, Return)

Of de interventies ook appelleren aan een transformatie, een mentaliteitsverandering en een verandering van visie; een kanteling naar een gezamenlijk oplossingsgericht handelen (Gedragswerk, 2012) is in dit onderzoek onvoldoende belicht.

HOOFDSTUK 6: CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

6.1. INLEIDING

In het vorige hoofdstuk heb ik naar aanleiding van mijn onderzoek antwoord gegeven op de deelvragen en de onderzoeksvraag. Mijn onderzoek geeft aanleiding om meer factoren te betrekken bij het doen van aanbevelingen voor mijn werkveld.

6.2. CONCLUSIES

“Als de emmer overloopt” is de titel van mijn onderzoek. Als ondertitel noem ik de stelling: “Hoezo crisis? Er is toch Passend onderwijs?”. In mijn onderzoek heb ik gevraagd naar good practices en heb ik ook gevraagd of mijn respondenten kansen zien voor leerlingen met Passend onderwijs.

Met betrekking tot mijn onderzoek trek ik de volgende (algemene) conclusies:

- ✓ De betrokkenen van dit onderzoek vinden het over het algemeen moeilijk om in te zoomen op wat goed gaat. (noemen van good practices)
- ✓ In gesprekken met professionals in het onderwijs is het noodzakelijk te checken of er gesproken wordt over dezelfde dingen. Termen als crisisleerling, crisissituatie, interventies, arrangementen vragen in het gesprek vooraf verduidelijking.
- ✓ Iedere professional benadert een onderwijsprobleem vanuit zijn eigen referentiekader en mentale model. De bril waardoor de professional kijkt, kan bepalend zijn voor het komen tot een oplossing.
- ✓ Crisissituaties met kinderen in het (primair) onderwijs zijn in alle gevallen afhankelijk van een combinatie van factoren. Er lijkt in een aantal situaties nog te snel van louter kindgebonden factoren te worden uitgegaan. Het goed in beeld brengen van alle factoren die meespelen, kan crisissituaties voorkomen of sneller helpen oplossen.
- ✓ Het is opvallend dat het ontbreekt aan een duidelijke routing en regie als er sprake is van een crisissituatie. Op dit moment is het voorkomen of oplossen van een crisissituatie nog te zeer afhankelijk van de kennis en mogelijkheden van individuele professionals.
- ✓ Communicatie wordt genoemd als belangrijke basisvoorwaarde bij het oplossen van crisissituaties. In good practices valt op dat sterke communicatie in grote mate heeft bijgedragen aan het voorkomen/oplossen van een crisissituatie. Als een crisis is geëscaleerd wordt vaak het ontbreken van goede communicatie genoemd. Ook het nemen van verantwoordelijkheid wordt genoemd als voorwaarde.
- ✓ De meningen van mijn respondenten over Passend onderwijs en de kansen die dit biedt voor crisisleerlingen zijn verdeeld. Respondenten zien de voordelen van het uitgaan van de ondersteuningsbehoefte van de leerlingen, maar zijn sceptisch over de mogelijkheden van de scholen en de leerkrachten.

- ✓ De huidige zorgstructuur met bijbehorende slagboomdiagnostiek maakt kortdurende (observatie) plaatsingen binnen het speciaal onderwijs moeilijk uitvoerbaar. Ook SBO scholen zijn voorzichtig in het (tijdelijk) opnemen van leerlingen met ernstige gedragsproblemen omdat binnen de huidige systematiek doorstroom naar het speciaal onderwijs niet zonder indicatie mogelijk is. De verwachting is dat een nieuwe systematiek van toelaatbaarheid voor S(B)O deze scholen meer vertrouwen geeft kinderen binnen een (observatie) arrangement te begeleiden en/of op te vangen. Hierbij zal een nauwe samenwerking met opvoedingsondersteuning en jeugdhulpverlening noodzakelijk zijn.
- ✓ Vanuit de literatuur kunnen we concluderen dat investeren in de leerkracht voor de klas veel effect zal hebben op het voorkomen van crisissituaties.
- ✓ Naar aanleiding van mijn onderzoek concludeer ik dat een crisisvoorziening met de invoering van Passend onderwijs niet noodzakelijk is. Goede communicatie, duidelijke regie en routing, goede leerkrachten en handelingsgericht werken zorgen er met Passend onderwijs voor dat de juiste ondersteuning snel(ler) beschikbaar is. Om dit goed te laten werken geef ik in 6.3. aanbevelingen voor de praktijk.

6.3. AANBEVELINGEN VOOR MIJN PRAKTIJK

Op het moment van afronden van mijn onderzoek (mei 2013) is de vorming van een nieuw samenwerkingsverband Passend onderwijs een feit. Binnenkort zal een voorlopig bestuur het beleid voor het samenwerkingsverband gaan uitwerken.

Binnen de huidige (WSNS) en nieuwe (Passend onderwijs) samenwerkingsverbanden zal het onderwerp crisisleerlingen en de noodzaak voor een crisisvoorziening onderdeel van de agenda zijn. Ik hoop met mijn onderzoek een bijdrage te kunnen leveren aan de beleidsvorming.

De aanbevelingen die ik naar aanleiding van mijn onderzoek hieronder doe splits ik uit in aanbevelingen ter voorkoming en aanbevelingen ter oplossen van een crisissituatie. Ik heb deze aanbevelingen opgenomen in bijlage 2.

6.4. AANBEVELINGEN VOOR VERVOLGONDERZOEK

Mijn aanbevelingen nodigen uit tot vervolgonderzoek. Ik ben geïnteresseerd in wat er nodig is om de communicatie (belangrijke factor) te verbeteren. Voor sterke communicatie gelden hogere eisen dan enkel goed zijn in communicatie. De factor inzicht in systemische situaties en overzicht in het proces is geen automatisme bij goede communicatie. Wat is er nodig om dit te kunnen leren?

Welke van bovenstaande aanbevelingen doet er werkelijk toe als we crisissituaties willen voorkomen? Ook mijn vraag in 5.3 of de interventies voldoende appelleren aan een transformatie, een mentaliteitsverandering en een verandering van visie; een kanteling naar een gezamenlijk oplossingsgericht handelen (Gedragswerk, 2012) kan nader onderzocht worden.

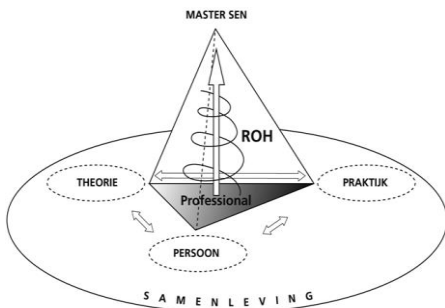
HOOFDSTUK 7: EVALUATIE VAN HET ONDERZOEKSPROCES

7.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk blik ik terug op mijn rol als onderzoeker. Ik evalueer het onderzoeksproces en geef aanbevelingen voor andere (beginnende) onderzoekers.

7.2. EVALUATIE EN REFLECTIE OP HET ONDERZOEKSPROCES

De opleiding Master Sen en het onderzoek dat ik heb gedaan heeft een nieuwe dimensie toegevoegd aan mij als professional. In het eerste jaar (2011-2012) van de opleiding heb ik kennis gemaakt met de triade; de reflectief onderzoekende houding.

Figuur3: Reflectief onderzoekende houding, Fontys OSO (2011)

De triade heeft me geholpen een reflectief onderzoekende houding aan te nemen ten opzichte van de opleiding Master Sen, de theorie, mijn werkomgeving en mijzelf als persoon. Op dag 1 was ik nog niet de onderzoeker die ik inmiddels ben geworden. In mijn persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) heb ik een aantal doelen gesteld waar ik aan wilde werken, gebaseerd op het generiek competentieprofiel inclusief bekwaam (Claasen, Bruine, Schuman, Siemons, & Velthoven, 2009).

De competenties die ik verder wilde ontwikkelen waren:

- ✓ Kritisch toepassen van kennis.
- ✓ Competent in reflectie en ontwikkeling
- ✓ Competent in samenwerking met collega's
- ✓ Gericht op ontwikkelingsmogelijkheden
- ✓ Authentiek functioneren

Met het praktijkgericht onderzoek had ik een doel, maar ook een middel in handen bovenstaande doelen te halen.

Vanuit mijn dagelijkse werkpraktijk had ik vrij snel een idee voor een onderzoeksonderwerp. Ik heb mij vervolgens verdiept in literatuur over het onderwerp crisisleerlingen, gedragsproblemen en Passend onderwijs. Met de door de opleiding aangereikte literatuur en lessen als voorbereiding op het doen van een praktijkgericht onderzoek (Lange, Schuman, & Montesano Montessori, 2011) heb ik een start gemaakt met het opstellen van een onderzoeksplan.

Bij de uitwerking van mijn plan heb ik een tijdsplanning gemaakt, waar ik mij redelijk goed aan gehouden heb. Ik heb vanaf de start van mijn onderzoek critical friends gevraagd mee te lezen en feedback te geven. Ik heb critical friends uit verschillende geledingen gezocht. Respondenten (zowel diegenen die de vragenlijst hebben ingevuld, als deelnemers aan de interviews) en critical friends vanuit de opleiding, vanuit mijn werkveld en uit mijn vriendenkring hebben meegelezen en feedback gegeven. Ik wil Tanja, Cindy en Hinde dan ook bedanken voor hun support en opbouwende feedback. Ik wil mijn respondenten Marijke, Martje en Pol bedanken voor hun spontane aanbod mee te lezen en mijn onderzoek te voorzien van feedback. Vanuit mijn directe werkveld wil ik Eduard en Marius bedanken voor hun tijd en opbouwende feedback. Dan rest mij nog mijn onderzoeksbegeleider Ans Boosten te bedanken voor haar begeleiding tijdens mijn onderzoek.

TEGENVALLERS

- ✓ Het onderzoeksproces, het woord zegt het al, is een proces. Een proces wat tijd kost en wat ervoor kan zorgen dat er dingen anders gaan dan ik had gepland. Voor een perfectionistisch persoon kan dit lastig zijn. Zo kwam ik bij het schrijven van de conclusie er pas achter dat ik in mijn onderzoeksvraag alleen “arrangementen” had opgenomen. Bij het onder elkaar zetten van de conclusie en aanbevelingen bleek echter juist dat andere factoren dan arrangementen van groot belang zijn bij het voorkomen en oplossen van een crisis.
- ✓ Het aantal respondenten die wilden deelnemen aan mijn onderzoek vond ik tegenvallend. Ondanks mijn netwerk en mijn voorwerving had ik slechts een respons van 22%.
- ✓ Ik ben erg betrokken bij het onderwerp en het was moeilijk het onderzoek “klein” te houden. Tijdens het hele proces heb ik geworsteld met bij mezelf blijven en alleen die dingen onderzoeken en beschrijven die ik in mijn onderzoeksvraag had opgenomen. Ik wil dit onderzoek graag beschikbaar stellen aan mijn samenwerkingsverband. Hierdoor voelde ik steeds de druk om het onderzoek breder te maken. Kunst was “authentiek” te blijven!
- ✓ Ik schrijf graag en redelijk gemakkelijk. Ik heb het maximum van tienduizend woorden dan ook als een grote uitdaging ervaren.

OPSTEKERS

- ✓ Vanuit de logische niveaus van Bateson heb ik eerder ontdekt dat openheid en eerlijkheid voor mij belangrijke waarden zijn. De openheid en eerlijkheid waarmee alle deelnemers aan mijn onderzoek mee hebben gepraat, heb ik als zeer waardevol ervaren. Zo waardevol dat ik het openstellen en van elkaar leren heb opgenomen in mijn aanbevelingen.
- ✓ Het doen van praktijkgericht onderzoek (en de Master SEN) heeft mij geleerd keuzes te maken. Een goede professional doet niet alles, maar kiest voor datgene wat hem of de werkomgeving op dat moment, met die omgeving, met die kennis en met die persoonlijke mogelijkheden het meest oplevert.
- ✓ Ik ben er trots op een bijdrage te kunnen leveren in de beleidsvorming rondom crisisleerlingen. Voor vragen over dit onderzoek ben ik dan ook bereid een toelichting te geven.

LITERATUURLIJST

- Leerplicht (2013). Geraadpleegd op 12 maart, 2013, van Leerplicht.net: <http://www.leerplicht.net>
- Onderwijsinspectie (2013). Gedownload op 12 maart, 2013, van Onderwijsinspectie.nl: http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/Onderwijsverslagen/2012/onderwijsverslag_2010_2011_hoofdpijnen_printversie.pdf
- Onderwijsconsulenten(2013). Geraadpleegd in maart 2013, van Onderwijsconsulenten.nl: <http://onderwijsconsulenten.nl>
- Onderwijsinspectie (2013). Geraadpleegd op 12 maart, 2013, van Onderwijsinspectie.nl: <http://onderwijsinspectie.nl>
- Benjamins, R. R. (2013). *Werken met het schoolondersteuningsprofiel*. Gedownload in maart 2013, from PO Raad: http://poraad.nl/sites/www.poraad.nl/files/book/bestand/werken_met_het_schoolondersteuningsprofiel_po-vso.pdf
- Cauffman, L., & Dijk, D. van (2010). *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Claasen, W., Bruine, E. de, Schuman, H., Siemons, H., & Velthoven, B. van (2009). *Inclusief Bekwaam*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Gedragswerk. (2012). *Niemand kan het alleen*. Culemborg: Gedragswerk.
- Ingrado. (2010). *Bevindingen dossieronderzoek thuiszitters 2010*. Arnhem: Ingrado.
- Kok, V. de (2012, september 7). Haagse leerplichtambtenaren pakken de regie bij thuiszitters. *De Volkskrant*, p. 11.
- Konig, A. (2010). *Crisisbegeleiding in school*. Esch: Quirijn.
- Laan, A. van, & Schram, E. (2009). Oogst; Passend onderwijs in de klas. <http://www.oogstconferentie.nl/doc/18%20Passend%20onderwijs%20in%20de%20klas.pdf>. Geraadpleegd op 5 februari, 2013, from www.oogstconferentie.nl.
- Lange, R. de, Schuman, H., & Montesano Montessori, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant.
- Meersbergen, E. van, & Jeninga, J. (2012). De ecologie van de leerling. Een systeemgericht model voor het onderwijs. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 175-185.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2013). *Passend Onderwijs*. Geraadpleegd op 13 februari, 2013, from passendonderwijs.nl: <http://www.passendonderwijs.nl>
- Pameijer, N., & van Beukering, J. (2004). *Handelingsgerichte diagnostiek; een praktijkmodel voor diagnostiek en advisering bij onderwijsleerproblemen*. Leuven; België: Acco.
- Schölvinck, M., Jansen, L., & Minnaert, A. (2011). *Passend onderwijs, anders beschikken*. Amersfoort: CPS.
- Weerd, M. de (2011, juni). Bestaat de crisisleerling? .
- Wolf, K. van, & Beukering, T. van (2009). *Gedragproblemen in scholen*. Den Haag: Acco.

Bijlage 1: Het voorstellen van de onderzoeker

“ALLE KINDEREN EN JONGEREN IN ONS LAND VERDIENEN EEN PASSENDE ONDERWIJSPLEK”

(Referentiekader Passend onderwijs, eindversie, 21 februari 2012)

Mijn loopbaan in het onderwijs:

In 1991 ben ik als net afgestuurd logopediste begonnen op een school voor speciaal basisonderwijs, toen nog L.O.M.-school (school voor leerlingen met Leer en Opvoedings Moeilijkheden) genoemd. In de loop der jaren zijn daar nog werkplekken in het basis en speciaal (basis)onderwijs bijgekomen. Zo heb ik kleuters gescreend binnen het reguliere basisonderwijs (vanuit een onderwijsbegeleidingsdienst), heb ik vervangingswerkzaamheden gedaan op L.O.M. – en M.L.K (Moeilijk Lerende Kinderen) scholen. Naast mijn werk als logopediste op een SBO school heb ik gewerkt als rugzakbegeleider op een basisschool en als thuisbegeleider bij een bureau voor autismebegeleiding.

Na 10 jaar onderwijservaring heb ik nog een korte periode gewerkt binnen een logopediepraktijk, om daarna toch weer terug te keren naar het onderwijs; dit keer als logopediste op een school voor Praktijkonderwijs.

Door mij op verschillende plekken binnen een multidisciplinaire setting bezig te houden met zowel preventieve als curatieve logopedie heb ik mijn ervaring met kinderen met een speciale onderwijsbehoefte snel uitgebreid. Binnen het onderwijs heb ik de kans gehad mij te ontwikkelen op het gebied van dyslexie en sociale vaardigheden. Ik heb de opleiding tot taalcoördinator gedaan, een verdiepingscursus autisme, maar ook een coachopleiding en taakspelcertificering. Om mij als persoon nog meer te kunnen ontwikkelen was een NLP (Neuro Linguïstisch Programmeren) Practitioner opleiding (Tarazat, 2007) voor mij erg belangrijk.

In het Praktijkonderwijs veranderde mijn rol van logopediste naar taalcoördinator en zorgteammedewerker. Mijn contacten met de leerlingen en de docenten waren vanuit mijn logopedieachtergrond altijd gericht op het vergroten van de communicatiemogelijkheden van de leerlingen. Samen met het zorgteam heb ik het taalbeleidsplan geïmplementeerd, evenals competentiegericht onderwijs en HGPD (Handelings Gerichte Proces Diagnostiek). Vanuit het zorgteam maakte ik deel uit van de aannamescommissie en was ik voorzitter onderwijsvisie en onderwijsontwikkeling. Vanuit onze visie dat we kinderen liever vanuit kansen lieten groeien hebben we de kansklas ingevoerd. Hierin was opstroom van het Praktijkonderwijs naar VMBO-LWOO mogelijk. Een korte tijd heb ik nog gewerkt als coördinator van de externe reboundvoorziening.

Als logopediste heb ik, vanuit de paramedische hoek, maar ook vanuit mijn mensvisie en overtuiging, altijd gekeken naar de mogelijkheden van een kind; wat heeft het kind nodig, in welke omgeving beweegt dit kind zich, waar liggen de kansen? Ik heb ieder kind met zijn (onderwijs) probleem als een puzzel gezien. Soms één van 4 stukjes, maar vaker nog een ingewikkelde puzzel van wel 1000 stukjes, niet door mij alleen op te lossen. Het is mij na ongeveer 20 jaar onderwijservaring opgevallen, dat niet iedereen de puzzels op wil en/of kan oplossen. De één blijft hangen op dat ene “stukje”, een ander geeft zijn puzzel liever weg, terwijl een derde probeert, bijstelt, hulp vraagt, oplost!

Mijn huidige werksituatie:

In 2009 heb ik de overstap gemaakt van het Praktijkonderwijs naar een samenwerkingsverband Weer Samen Naar School (WSNS). Ik ben daar gaan werken als secretaris en later voorzitter van de Permanente Commissie Leerlingenzorg (PCL). Binnen ons samenwerkingsverband wordt uitgegaan van een smalle PCL, die zich beperkt tot de wettelijk taken (WPO; artikel 23,1 en artikel 23,6).

Hoewel de PCL dus een smalle uitvoeringstaak heeft, word ik regelmatig betrokken bij trajecten waarbij het nog onvoldoende duidelijk is op welke plek een kind de beste (onderwijs)ondersteuning kan krijgen.

Keuze onderwerp voor onderzoek:

In mijn werk ben ik iedere dag bezig met het oplossen van de puzzel, het vinden van de juiste onderwijsplek voor iedere leerling, een belangrijk uitgangspunt van Passend onderwijs. Indien er een crisissituatie ontstaat op een school, begint het oplossen van een moeilijke puzzel. Af en toe word ik door een bij de crisissituatie betrokken intern begeleider, schooldirecteur, leerplichtambtenaar of onderwijsconsulent benaderd om te helpen de puzzel op te lossen. In een heleboel gevallen weet een school echter een (dreigende) crisissituatie af te wenden of zelf op te lossen. Door mijn onderzoek wil ik deze succesvolle interventies zichtbaar maken en beschikbaar stellen voor de scholen in ons samenwerkingsverband. Want samen lossen we de puzzel op!

Bijlage 2: Aanbevelingen voor mijn werkpraktijk

AANBEVELINGEN TER VOORKOMING VAN EEN CRISISSITUATIE

- ✓ Leidt leerkrachten en intern begeleiders op tot professionals die:
 - uitgaan van de goede intenties van leerlingen en hun ouders
 - oplossingsgericht werken
 - sterk zijn in communicatie
 - weten waar zij ondersteuning kunnen krijgen
 - op tijd ondersteuning vragen; voor zichzelf, voor de leerling en voor hun klasgenoten
 - willen leren van hun collega's
 - hun kwaliteiten willen delen met anderen
 - de wereld eens door een andere "bril" willen en durven te bekijken!
- ✓ Zorg ervoor dat een crisisleerling op tijd gezien wordt! Alle onderwijsprofessionals zijn op de hoogte van de definitie van een crisisleerling. Er is duidelijkheid binnen de zorgstructuur van de school wat de ondersteuningsmogelijkheden zijn en Wat, door Wie, Wanneer ingezet wordt.

AANBEVELINGEN TER OPLOSSEN VAN EEN CRISISSITUATIE

- ✓ Alles hierboven: "aanbevelingen ter voorkoming van een crisissituatie"
- ✓ Ga uit van mogelijkheden, niet van onmogelijkheden.
- ✓ Zorg voor duidelijkheid binnen het hele samenwerkingsverband over de REGIE en de ROUTING. Dit kan bijvoorbeeld een routing per schoolbestuur of een routing per samenwerkingsverband zijn. Het dient aanbeveling om één aanmeldpunt voor alle vragen over crisisleerlingen aan te wijzen. Het aanmeldpunt (bij bijvoorbeeld een ondersteuningsmakelaar) is op de hoogte van de regie en routing en wijst de school de goede weg. Indien mogelijk krijgt de ondersteuningsmakelaar doorzettingsmacht om een observatieplaats voor een leerling te regelen op een andere basisschool, een SBO of SO school. Zorg ervoor dat de ondersteuningsmakelaar (met behulp van snel oproepbare deskundigheid) een toelaatbaarheidverklaring kan afgeven namens het samenwerkingsverband.
- ✓ Zorg voor korte lijnen met de Jeugdhulpverlening en opvoedingsondersteuning. Deze worden altijd ingeschakeld/betrokken bij een (dreigende) crisissituatie. Ouders zijn hiervan op de hoogte.
- ✓ Zorg dat alle externe betrokkenen bij een crisissituatie op de hoogte zijn van de regie en routing binnen het samenwerkingsverband. Stel waar nodig de routing bij.
- ✓ Creëer onder alle scholen een sfeer van openheid en samenwerking. Zet deuren voor elkaar open en leer van elkaars professionaliteit. Doe dit op wijk, - bestuurs, - en samenwerkingsverbandniveau!
- ✓ Monitor alle crisisleerlingen en de aanpak. Ga hierbij uit van alle leerlingen die voldoen aan de definitie.

- ✓ Plan regelmatige evaluatie en stel waar nodig bij. Betrek bij de evaluatie betrokken uit alle lagen van de zorgstructuur. Vergeet hierbij de leerling niet.

Bijlage 3: vooraankondiging onderzoek en mogelijkheid voor deelname

Beste (onderwijs)collega,

Als voorzitter/secretaris van de PCL bereiken mij regelmatig vragen over mogelijke crisissituaties met leerlingen op een van de scholen van ons samenwerkingsverband. Hoewel onze PCL vanuit zijn smalle taakstelling (zoals opgesteld door het bestuur van het Samenwerkingsverband WSNS) geen formele rol heeft in het oplossen van deze crisisvragen, ben ik als vraagbaak wel regelmatig betrokken.

Mijn betrokkenheid bij deze vragen heeft er voor gezorgd dat ik geïnteresseerd ben in de problematiek van deze crisissituaties in het primair onderwijs. In september 2011 ben ik gestart met de Master SEN bij Fontys OSO en zal hiervoor dit schooljaar een praktijkgericht onderzoek uitvoeren.

In mijn praktijkgerichte onderzoek wil ik antwoord krijgen op de volgende vragen:

- Welke arrangementen/oplossingen zijn succesvol en dus inzetbaar waardoor crisissituaties kunnen worden voorkomen?
- Wat verstaan we binnen het SWV WSNS onder een crisisleerling/crisissituatie op een (basis) school?
- Om hoeveel leerlingen gaat het eigenlijk?

Over thuiszitters en crisissituaties in het onderwijs is vooral voor leerlingen in het voortgezet onderwijs al meer bekend. Maar hoe zit het nu met het primair onderwijs? Ik ben geïnteresseerd naar de omvang van het probleem en vanuit oplossingsgericht denken ook naar good practices in onze regio.

Om antwoord te krijgen op bovenstaande ben ik op zoek naar directeuren en intern begeleiders van baso, sbo en so-scholen die mee willen werken aan mijn onderzoek. Het onderzoek zal bestaan uit een digitale vragenlijst. Daarnaast is er de mogelijkheid voor een (groeps)interview.

Ook zal ik in gesprek gaan met consultants leerplecht en onderwijsconsultanten.

Natuurlijk wordt uw bijdrage aan mijn onderzoek beloond! Mijn onderzoeksverslag met resultaten en aanbevelingen krijgt u na afloop van het onderzoek toegezonden. Naar aanleiding van het onderzoek zal ik mijn advies ter beschikking stellen aan het bestuur van het nieuwe samenwerkingsverband Passend onderwijs (i.o.)

U kunt zich hier aanmelden voor deelname aan mijn onderzoek:

<https://docs.google.com/spreadsheet/XXXXXXXXXXXXXXXXXX>

Indien u zich heeft aangemeld kunt u de vragenlijst vanaf week 48 verwachten. Alvast bedankt voor uw medewerking! Voor vragen en of opmerkingen kunt u altijd contact met mij opnemen.

Met vriendelijke groet,

Bijlage 4: Verzoek tot invullen vragenlijst vooraanmelders

Beste collega,

U heeft zich opgegeven voor deelname aan mijn onderzoek naar succesvolle arrangementen en ondersteuningsmogelijkheden bij crisissituaties op de basis- en speciaal basisscholen in ons samenwerkingsverband.

Voor deelname kunt u op onderstaande link drukken; u vindt hier ook meer informatie over mijn onderzoek.

<https://docs.google.com/spreadsheet/XXXXXXXXXXXXXXXXX>

Het invullen van de vragenlijst kost u ongeveer 15 minuten.

Kunt u de vragenlijst uiterlijk 20 februari invullen en insturen? Alvast bedankt voor uw deelname.

Naar aanleiding van de ingevulde vragenlijsten wil ik met een aantal deelnemers aan mijn onderzoek in een focusgroep in gesprek gaan over crisisleerlingen en good practices.

Wilt u hieraan deelnemen?

Voor deelname aan de focusgroep **maandag 4 maart 2013** 15.00 – 16.30 uur klikt u hier:

<https://docs.google.com/spreadsheet/XXXXXXXXXXXXXXXXX>

Voor deelname aan de focusgroep **donderdag 7 maart 2013** 10.00 – 11.30 uur klikt u hier:

<https://docs.google.com/spreadsheet/XXXXXXXXXXXXXXXXX>

Met vriendelijke groet,

Bijlage 5: Verzoek tot invullen vragenlijst; hele samenwerkingsverband WSNS

Let op: heeft u zich eerder al opgegeven voor deelname aan mijn onderzoek dan heeft u inmiddels, via een eerdere e-mail, de vragenlijst ontvangen. Deze e-mail kunt u dan verwijderen.

Beste collega,

U heeft zich eerder niet opgegeven voor deelname aan mijn onderzoek naar succesvolle arrangementen en ondersteuningsmogelijkheden bij crisissituaties op de basis- en speciaal basisscholen in ons samenwerkingsverband WSNS. Wellicht heeft u mijn eerdere oproep gemist en wilt u alsnog uw medewerking verlenen.

Voor deelname kunt u op onderstaande link drukken; u vindt hier ook meer informatie over mijn onderzoek. Na het lezen van de informatie kunt u nog kiezen of u uw deelname doorzet.

<https://docs.google.com/spreadsheet/XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX>

Het invullen van de vragenlijst kost u ongeveer 15 minuten.

Kunt u de vragenlijst uiterlijk 20 februari invullen en insturen? Alvast bedankt voor uw deelname.

Naar aanleiding van de ingevulde vragenlijsten wil ik met een aantal deelnemers aan mijn onderzoek in een focusgroep in gesprek gaan over crisisleerlingen en good practices.

Wilt u hieraan deelnemen?

Voor deelname aan de focusgroep **maandag 4 maart 2013** 15.00 – 16.30 uur klikt u hier:

<https://docs.google.com/spreadsheet/XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX>

Voor deelname aan de focusgroep **donderdag 7 maart 2013** 10.00 – 11.30 uur klikt u hier:

<https://docs.google.com/spreadsheet/XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX>

Met vriendelijke groet,

Bijlage 6: Vragenlijst

Vragenlijst: Onderzoek naar succesvolle arrangementen en ondersteuningsmogelijkheden bij crisissituaties op de basis- en speciaal basisscholen in ons samenwerkingsverband WSNS

In dit onderzoek ga ik op zoek naar antwoorden en oplossingen voor crisissituaties in het basisonderwijs. Ook stel ik dat met de invoering van Passend onderwijs er geen crisisleerlingen meer zijn.

In mijn onderzoek wil ik antwoord krijgen op de volgende vragen:

- * Welke arrangementen/oplossingen zijn succesvol en dus inzetbaar waardoor crisissituaties kunnen worden voorkomen en/of opgelost worden?
- * Wat verstaan we binnen WSNS onder een crisisleerling/crisissituatie op een (basis) school?
- * Om hoeveel leerlingen gaat het eigenlijk?

Over thuiszitters en crisissituaties in het onderwijs is vooral voor leerlingen in het voortgezet onderwijs al meer bekend. Maar hoe zit het nu met het primair onderwijs? Ik ben geïnteresseerd naar de omvang van het probleem en vanuit oplossingsgericht denken ook naar good practices in onze regio.

Hoe werkt het?

> Onderstaande vragenlijst wordt verspreid onder directeuren en intern begeleiders van het SWV WSNS

> Uw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld en de gegevens zullen anoniem verwerkt worden.

> U kunt uw medewerking op ieder moment stoppen, zonder opgave van reden.

> Mijn onderzoeksverslag met resultaten en aanbevelingen krijgt u na afloop van het onderzoek toegezonden. Naar aanleiding van het onderzoek zal ik mijn advies ter beschikking stellen aan het bestuur van het nieuwe samenwerkingsverband Passend onderwijs (i.o.)

> In een apart verzonden e-mail ontvangt u een link, waarmee u kunt aangeven dat u deel wilt nemen aan een vraaggesprek over het onderwerp van mijn onderzoek. Het zal een gesprek zijn met een aantal afgevaardigden uit ons samenwerkingsverband, vooral gericht op het boven tafel krijgen van succesvolle interventies en arrangementen bij crisisleerlingen. U kunt u aanmelden voor verschillende data en groepen.

> Ook als uw school de afgelopen schooljaren geen crisisleerlingen heeft gehad, ben ik benieuwd naar uw visie op de oplossing voor deze leerlingen. Vult u zoveel mogelijk vragen in. Er is een mogelijkheid voor het invullen van "niet van toepassing".

> Het is belangrijk dat u alle vragen van de vragenlijst invult. Pas dan kunt u na het invullen drukken op: "insturen." Het is belangrijk dat u controleert of uw lijst is ingezonden.

> Heeft u tijdens het invullen van de vragenlijst hulp nodig of vragen, dan kunt u contact met mij opnemen.

Met vriendelijke groet en alvast bedankt voor uw medewerking,

***Vereist**

Wat is uw functie? *

- ☐ Directeur/directielid
- ☐ Intern begeleider onderbouw (groep 1 t/m 4)
- ☐ Intern begeleider bovenbouw (groep 5 t/m 8)
- ☐ Intern begeleider hele school
- ☐ Anders:

Hoeveel leerlingen zitten er op uw school? * Vult u dit in voor het leerlingenaantal op 1-10-2012

- ☒ 0-100 leerlingen
- ☐ 101-250 leerlingen
- ☐ 251-500 leerlingen
- ☐ 501-1000 leerlingen
- ☐ > 1000 leerlingen

Mijn school is een *

- ☐ Basisschool
- ☐ School voor Speciaal Basis Onderwijs (SBO)

**Ik ga in mijn onderzoek uit van de volgende definitie van een crisisleerling.
Kunt u zich vinden in onderstaande definitie van een crisisleerling?**

We spreken van een crisisleerling als één of meerdere van onderstaande punten van toepassing zijn:

- A) een leerling waarbij de school, door een acute ingrijpende gebeurtenis, niet meer kan inspelen op de ondersteuningsbehoefte van de leerling.
- B) een leerling waarbij de veiligheid van de leerling en/of anderen op school in het geding is.
- C) een leerling die thuiszit. *

- ☐ Helemaal mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Er tussen in
- ☐ Niet mee eens
- ☐ Helemaal niet mee eens
- ☐ Geen mening

Indien u het niet eens bent met bovenstaande definitie, kunt u dan een aanvulling geven?

Zijn er op uw school, als u uitgaat van bovenstaande definitie, in het vorige schooljaar (2011-2012) en het huidige schooljaar (2012-2013) crisisleerlingen geweest? *

- ☒ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet niet

Indien u "ja" heeft ingevuld bij de vorige vraag; om hoeveel crisisleerlingen ging het in schooljaar 2011-2012? *Vul 0 in als er geen crisisleerlingen waren in dit schooljaar.

Indien u "ja had ingevuld, om hoeveel crisisleerlingen ging het tot nu toe in schooljaar 2012-2013? *Vul 0 in als er geen crisisleerlingen waren in dit schooljaar.

Kunt u aangeven wat bij de crisisleerling(en) aan de orde was?

***Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.**

- ☐ De school kon, door een ingrijpende gebeurtenis, niet meer inspelen op de ondersteuningsbehoefte van de leerling
- ☐ De veiligheid van de leerling en/of anderen op school was in het geding.
- ☐ De leerling was thuiszitter
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Anders:

Indien de leerling een thuiszitter was, wat was hiervan de reden?

Kunt u voor maximaal drie crisisleerlingen beschrijven wat de problematiek was? Waarom was er sprake van een crisissituatie? U kunt dit hieronder beschrijven:

Kunt u aangeven of bij een aanwezige crisissituatie het probleem kindgebonden, leerkrachtgebonden, omgevinggebonden en/of schoolgebonden was?

**Er zijn meerdere antwoorden mogelijk. Neemt u bij het beantwoorden van deze vraag 1 crisisleerling in gedachten.*

- ☐ Kindgebonden (kindkenmerken)
- ☐ Leerkrachtgebonden
- ☐ Schoolgebonden
- ☐ Omgevinggebonden
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Anders:

Was/waren deze leerling(en) bij u en het zorgteam in beeld als risicoleerling, zorgleerling? *

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet niet
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Anders:

Is er een oplossing gevonden op uw eigen school?

**Indien er meerdere crisissituaties waren, neem er 1 in gedachten.*

- ☐ Ja, er is een oplossing gevonden op onze eigen school.
- ☐ Nee, er is geen oplossing gevonden op onze eigen school.
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Anders:

Als er geen oplossing op uw school mogelijk was, waar is de leerling vervolgens geplaatst? *

- ☐ Andere basisschool
- ☐ SBO
- ☐ SO
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Anders:

Welke interventies heeft u (uw school) ingezet om leerlingen in een crisissituatie op te vangen binnen uw school?

*Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Aanpassing van het handelingsplan
- ☐ De leerling is definitief geplaatst in een andere groep, bij een andere leerkracht
- ☐ De leerling is tijdelijk geplaatst in een andere groep, bij een andere leerkracht
- ☐ Er zijn gesprekken geweest met ouders
- ☐ De leerkracht heeft ondersteuning gehad
- ☐ Het team heeft ondersteuning gehad
- ☐ De leerling heeft een time-out plek binnen de school gekregen
- ☐ Wij hebben geen interventies ingezet
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Anders:

Welke interventie was volgens u het meest succesvol? *

- ☐ Aanpassing van het handelingsplan
- ☐ De leerling is definitief geplaatst in een andere groep, bij een andere leerkracht
- ☐ De leerling is tijdelijk geplaatst in een andere groep, bij een andere leerkracht
- ☐ Er zijn gesprekken geweest met ouders
- ☐ De leerkracht heeft ondersteuning gehad
- ☐ Het team heeft ondersteuning gehad
- ☐ De leerling heeft een time-out plek binnen de school gekregen
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Anders:

Welke instanties/externen waren betrokken bij het vinden van een oplossing? *Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Leerplichtambtenaar
- ☐ Eigen schoolbestuur
- ☐ Andere basisschool
- ☐ Onderwijsinspectie
- ☐ Externe Dienst SKPO
- ☐ VCC Salto
- ☐ Crisiscoördinatie SKPO
- ☐ Preventief Ambulant Begeleiding REC Chiron
- ☐ Onderwijsconsulent
- ☐ Weer Samen Naar School/PCL
- ☐ ZAT
- ☐ Bureau Jeugdzorg
- ☐ Centrum Jeugd en Gezin
- ☐ n.v.t.
- ☐ Anders:

Beschikt u over een good practice als het gaat om een interventie/arrangement voor een crisisleerling?

*Schram en van der Laan (2009) spreken van arrangementen als het geheel aan pedagogische, didactische en specialistische handelingen die de school, binnen een bepaalde organisatorische context en in samenwerking met derden, uitvoert met het doel de ontwikkeling van de leerling te optimaliseren

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet niet

Indien u hierboven "ja" heeft ingevuld, kunt u hieronder kort de interventie/arrangement beschrijven?

Is er op uw school een protocol aanwezig in geval van een crisissituatie, anders dan het verwijderingsprotocol? *

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet niet

Kunt u kort beschrijven wat hier in staat?

Kent u de mogelijkheden van de verschillende basisscholen en scholen voor speciaal basisonderwijs in uw naaste omgeving? *

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Onvoldoende
- ☐ Weet ik niet

Met de invoering van Passend onderwijs verdwijnt de indicatiestelling van het REC en het afgeven van beschikkingen door de PCL. Bij handelingsverlegenheid op de basisschool kan er op dit moment nog sprake zijn van een crisissituatie als er vertraging optreedt door het huidige verwijzingstraject.

Indien er bij u sprake was van een crisisleerling, werd het vinden van een oplossing bemoeilijkt door het huidige verwijzingstraject? *

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet
- ☐ Niet van toepassing
- ☐ Anders:

Het betrof

*Ook hier neemt u weer 1 crisisleerling in gedachten

- 2
- ☐ een aanmelding bij de PCL voor verwijzing naar SBO
 - ☐ een aanmelding bij REC ZEON voor verwijzing naar of aanvraag LGF vanuit Speciaal onderwijs Cluster 2
 - ☐ een aanmelding bij REC 3-18 voor verwijzing naar of LGF vanuit Speciaal onderwijs Cluster 3
 - ☐ een aanmelding bij REC Chiron voor verwijzing naar of LGF vanuit Speciaal onderwijs Cluster 4
 - ☐ Niet van toepassing
 - ☐ Anders:

Bent u bekend met de uitgangspunten van Passend onderwijs? *

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Onvoldoende
- ☐ Weet ik niet

Bent u het eens met de volgende uitspraak? :

Passend onderwijs biedt kansen voor kinderen om sneller en meer dichtbij de juiste onderwijsondersteuning te krijgen. *

- ☐ Helemaal mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Er tussen in
- ☐ Niet mee eens
- ☐ Helemaal niet mee eens
- ☐ Weet ik niet

Kunt u hier een toelichting op geven?

Bent u het eens met het volgende? :

Een flexibele inzet van expertise en voorzieningen die nu deel uitmaken van bijvoorbeeld speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs en voorzieningen voor jeugdzorg en opvoedingsondersteuning zullen ervoor zorgen dat er meer kinderen op onze (basis) school kunnen blijven. *

- ☐ Helemaal mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Er tussen in
- ☐ Niet mee eens
- ☐ Helemaal niet mee eens
- ☐ Weet ik niet

Kunt u hier een toelichting op geven?

A large, empty rectangular text box with a thin border. It has a small scroll bar on the right side and a small scroll bar at the bottom left corner.

Neemt u één van de crisisleerlingen in gedachten. Wat heeft uw school/team/leerkracht nodig om met Passend onderwijs deze leerling op uw school de juiste ondersteuning te kunnen bieden? *

A large, empty rectangular text box with a thin border. It has a small scroll bar on the right side and a small scroll bar at the bottom left corner.

EXTRA

Heeft u een (anonieme) casus beschikbaar die ik mag gebruiken in mijn onderzoek? Ik ben vooral geïnteresseerd in casussen waarbij er sprake was van good practices. Ook een casus waarbij u denkt dat uw collega's hiervan kunnen leren heeft mijn belangstelling. De casus zal volledig worden geanonimiseerd.

- ☐ Ja, ik heb wel een casus en stuur deze (Max 1 A4) door naar@.....
- ☐ Nee, ik heb geen casus beschikbaar

Dit was de laatste vraag.

Heeft u alles ingevuld? Indien u helemaal klaar bent, drukt u op insturen/submit.

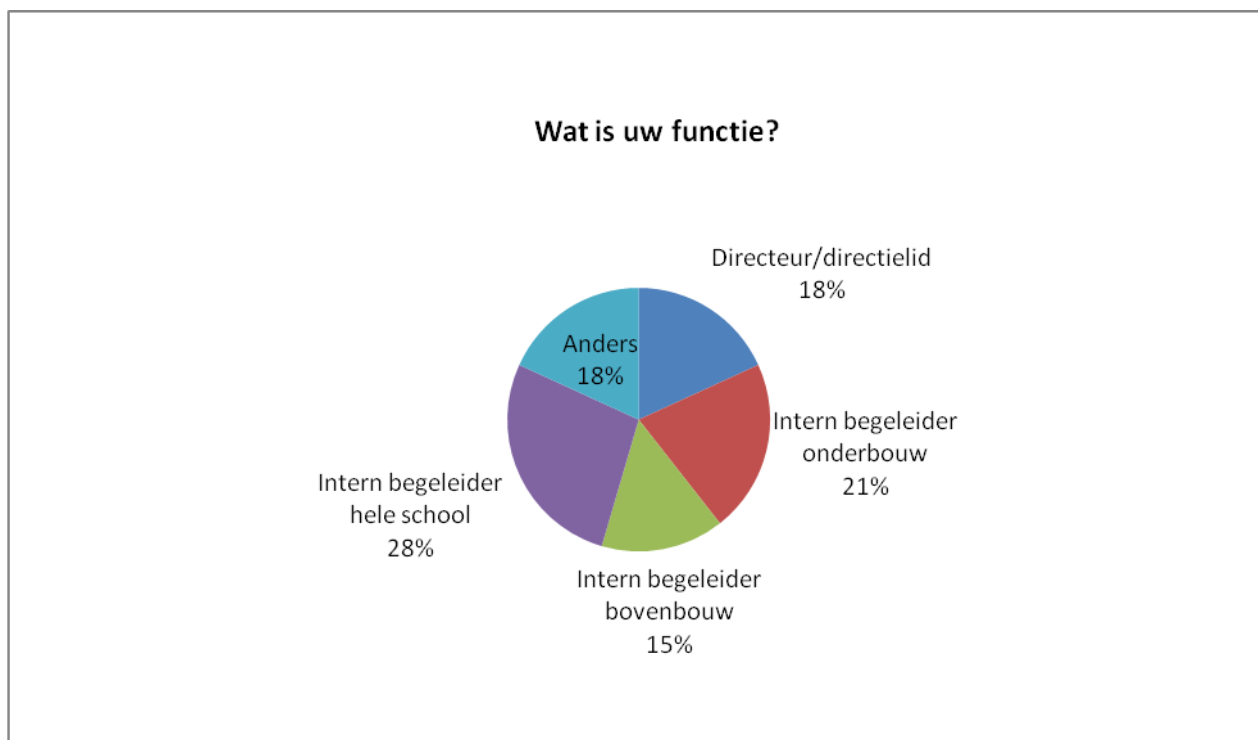
Scrollt u na het insturen nog eens naar boven. Zijn er vragen rood omrand, dan is uw lijst mogelijk niet ingestuurd. Vragen met een * zijn verplicht. U dient hier altijd iets in te vullen. Nogmaals bedankt voor uw medewerking.

Verzenden

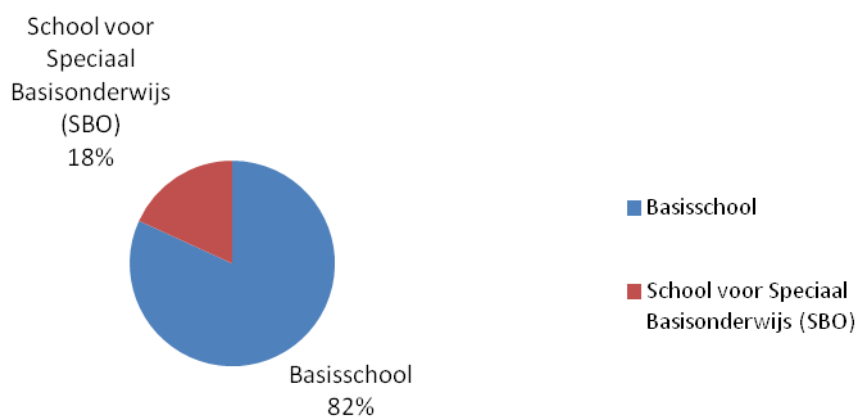
Bijlage 7: Kwantitatieve analyse van data verkregen met de vragenlijst

Hieronder vindt u de antwoorden naar aanleiding van de vragenlijst verspreid onder directie en intern begeleiders in mijn samenwerkingsverband. Ik heb de antwoorden waar mogelijk verwerkt in een grafiek.

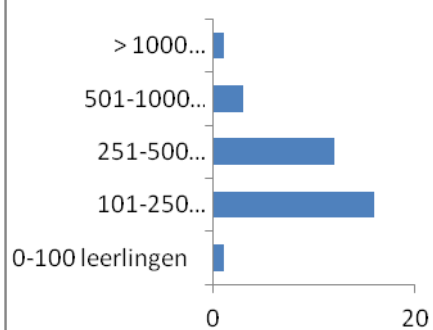
N= 33 (100%)

Deelnemers werken op een:

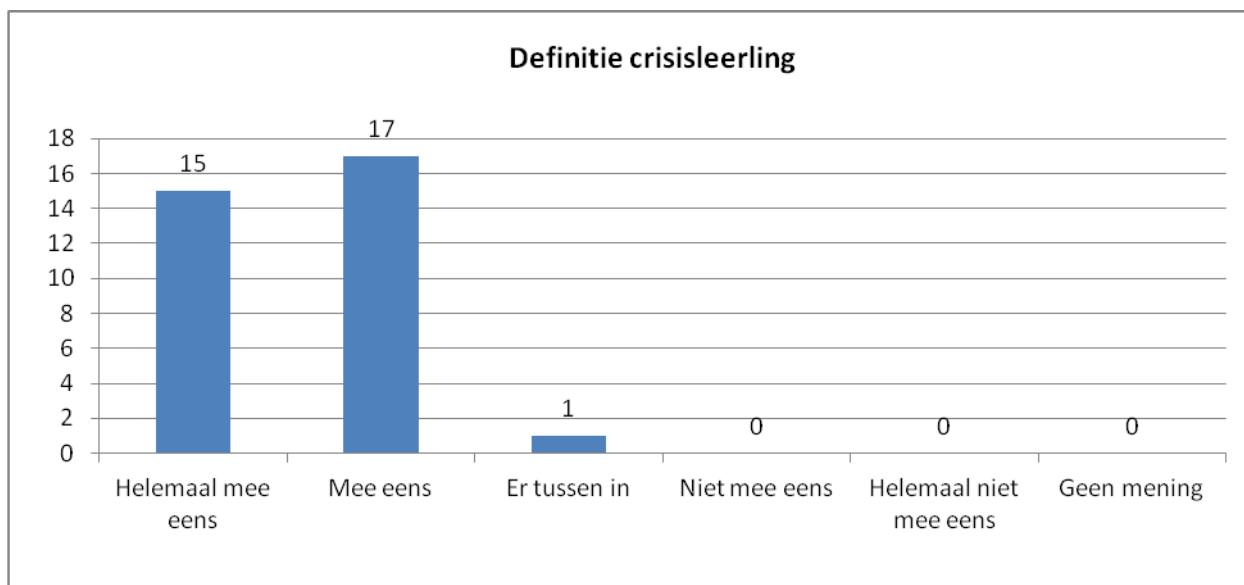
Hoeveel leerlingen zitten er op uw school?

Definitie crisisleerling:

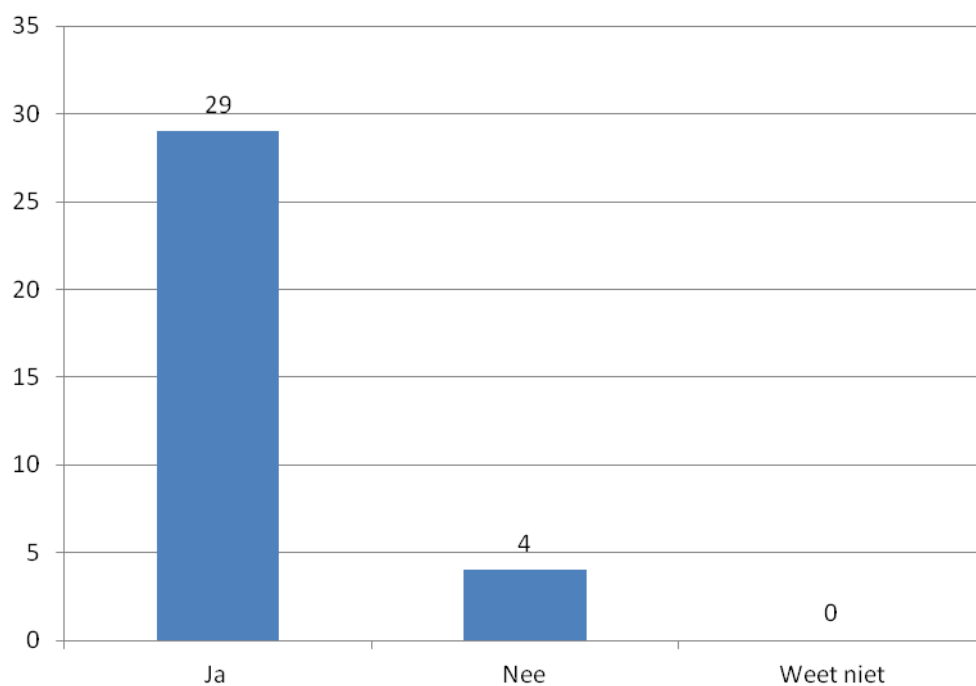
We spreken van een crisisleerling als één of meerdere van onderstaande punten van toepassing zijn:

- a) een leerling waarbij de school, door een acute ingrijpende gebeurtenis, niet meer kan inspelen op de ondersteuningsbehoefte van de leerling.
- b) een leerling waarbij de veiligheid van de leerling en/of anderen op school in het geding is.
- c) een leerling die thuiszit

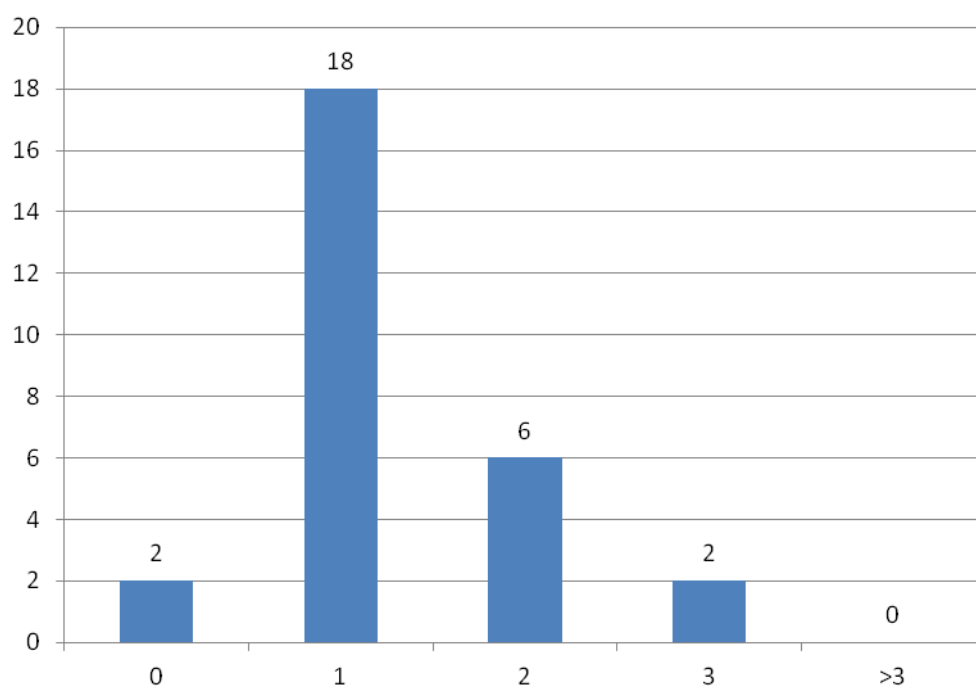
Opmerking:

“Soms is er een chronische patstelling en handelingsverlegenheid, waarbij het wachten is op de laatste “vonk” en het escaleert.”

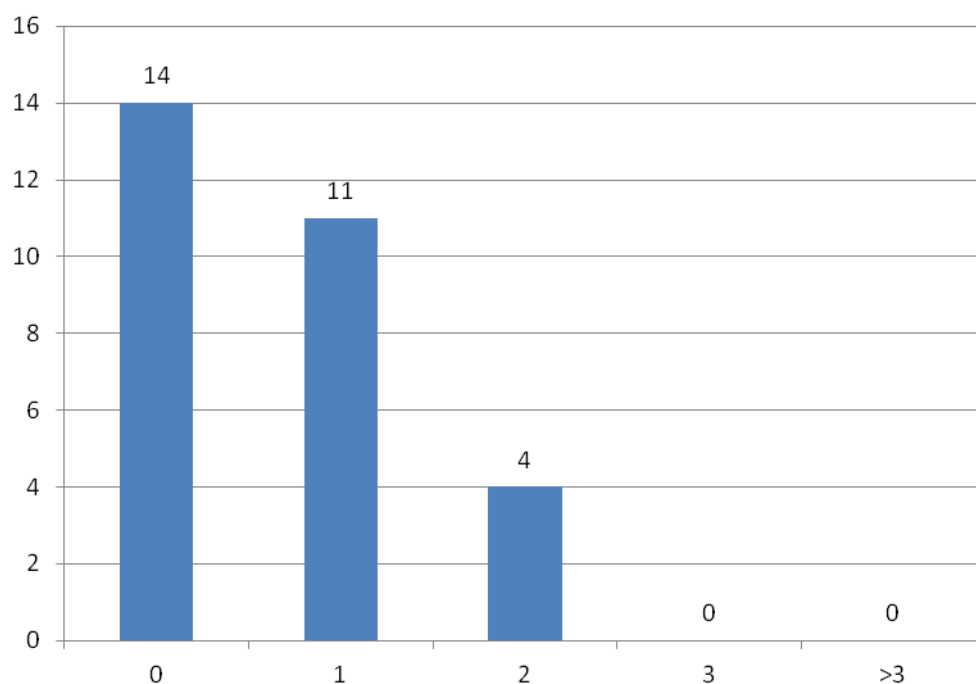
Waren er crisisleerlingen (2011-2012 of 2012-2013)?

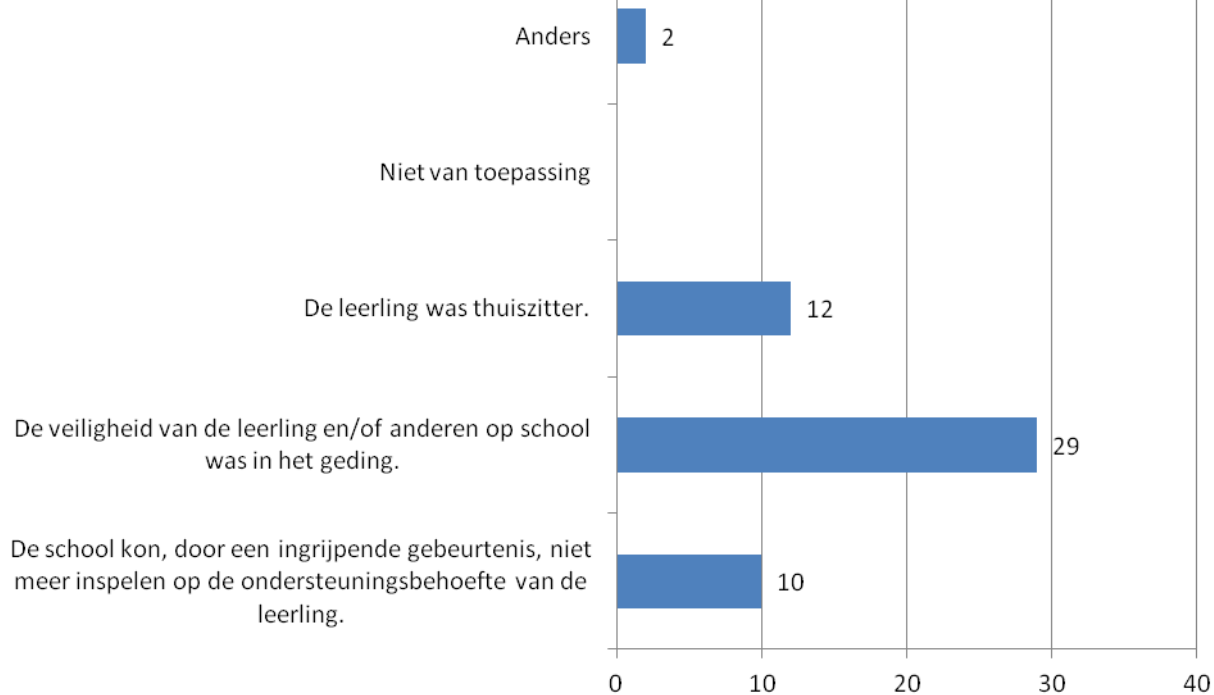
Hoeveel crisisleerlingen in schooljaar 2011-2012?

Hoeveel crisisleerlingen in schooljaar 2012-2013?

Wat was bij de crisis aan de orde?

Welke problematiek wordt onder andere genoemd bij aanwezige crisissituaties? Ik geef hieronder een aantal voorbeelden:

“ ontoelaatbaar gedrag ten opzichte van leerkracht en medeleerlingen”

“ agressief gedrag”

“ een kind met een autisme spectrum stoornis die we niet meer aan het werk kregen”

“ de veiligheid van andere leerlingen was in gevaar; stoelen gooien!”

“ Grensoverschrijdend gedrag”

“ Onvoorspelbaar fysiek gedrag. Accepteert geen gezag.”

“ Steeds terugkerende problemen in interactie met leerkracht en leerlingen.”

“ Extreem grensoverschrijdend gedrag, zowel verbale als fysieke mishandeling van teamleden”

“ Ouder kon de zorg voor het kind niet meer dragen”

“ Acting out gedrag van zowel ouders als kind”

“ Internaliserende problematiek door overvragen (sociaal emotioneel en cognitief) “

“ te hoge verwachtingen door ouders waardoor er een conflict ontstond.”

“ Kinderen met een REC 4 beschikking die vanwege een wachtlijst niet geplaatst konden worden.”

“ Zeer opstandig, naar buiten gericht gedrag: schelden, dreigen, agressief gedrag”

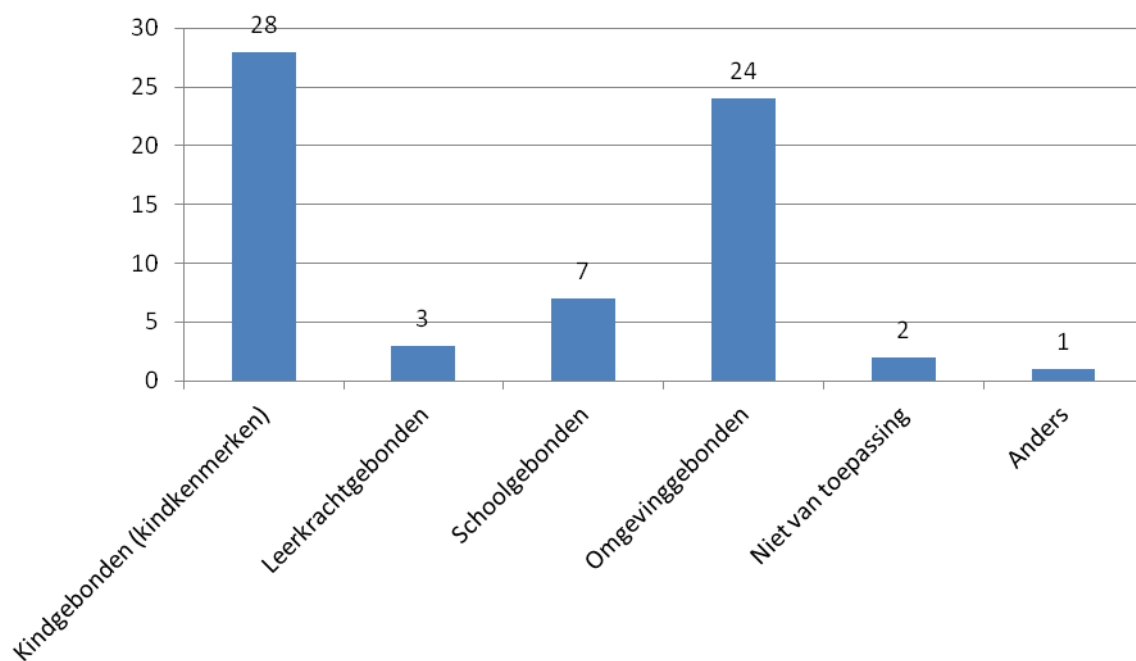
“ bedreigingen”

“ problemen in het gezin, gecombineerd met gedragsproblemen bij het kind”

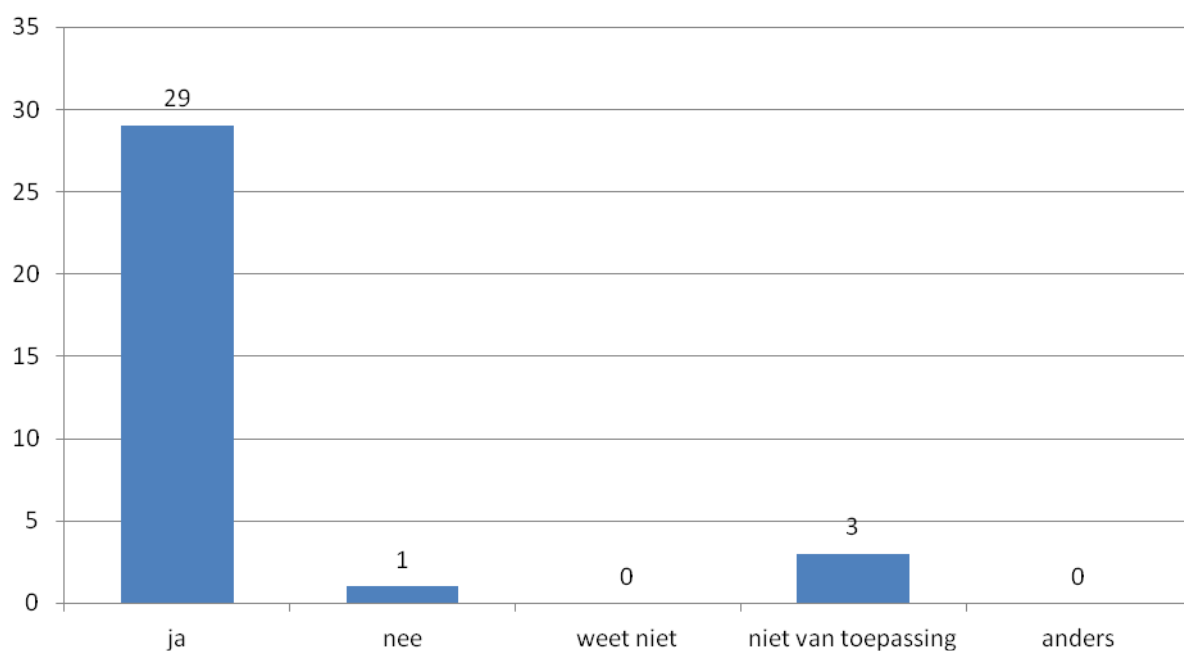
“ Veel didactische en sociaal emotionele problemen. Voldeed niet aan toelatingseisen voor speciaal onderwijs.”

“ Onderwijsbehoefte is moeilijk in beeld te brengen”

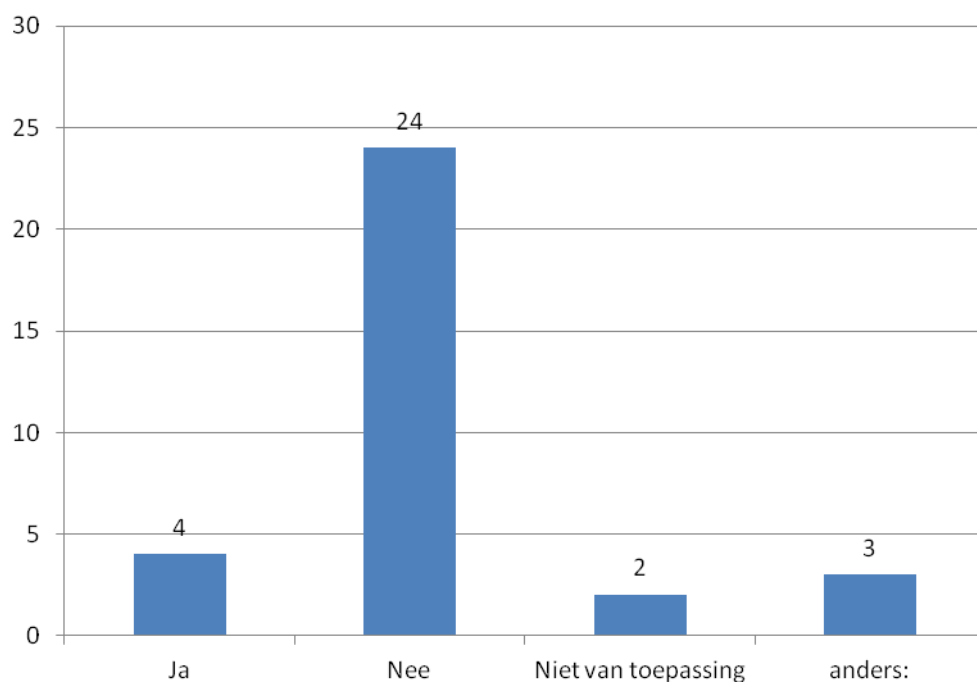
Welke factoren waren van toepassing bij een crisissituatie?

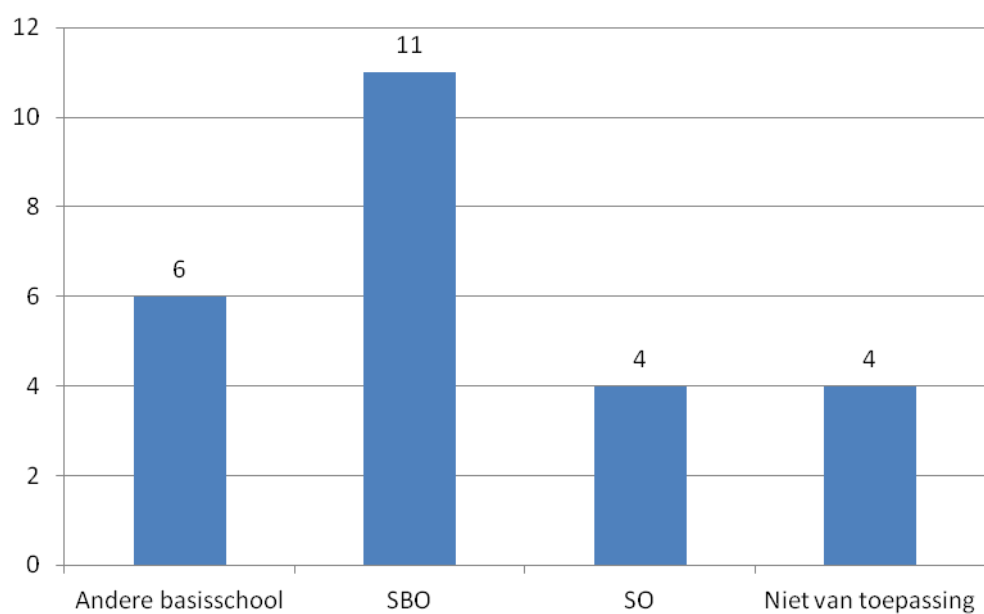
Leerling was in beeld als risicoleerling/zorgleerling

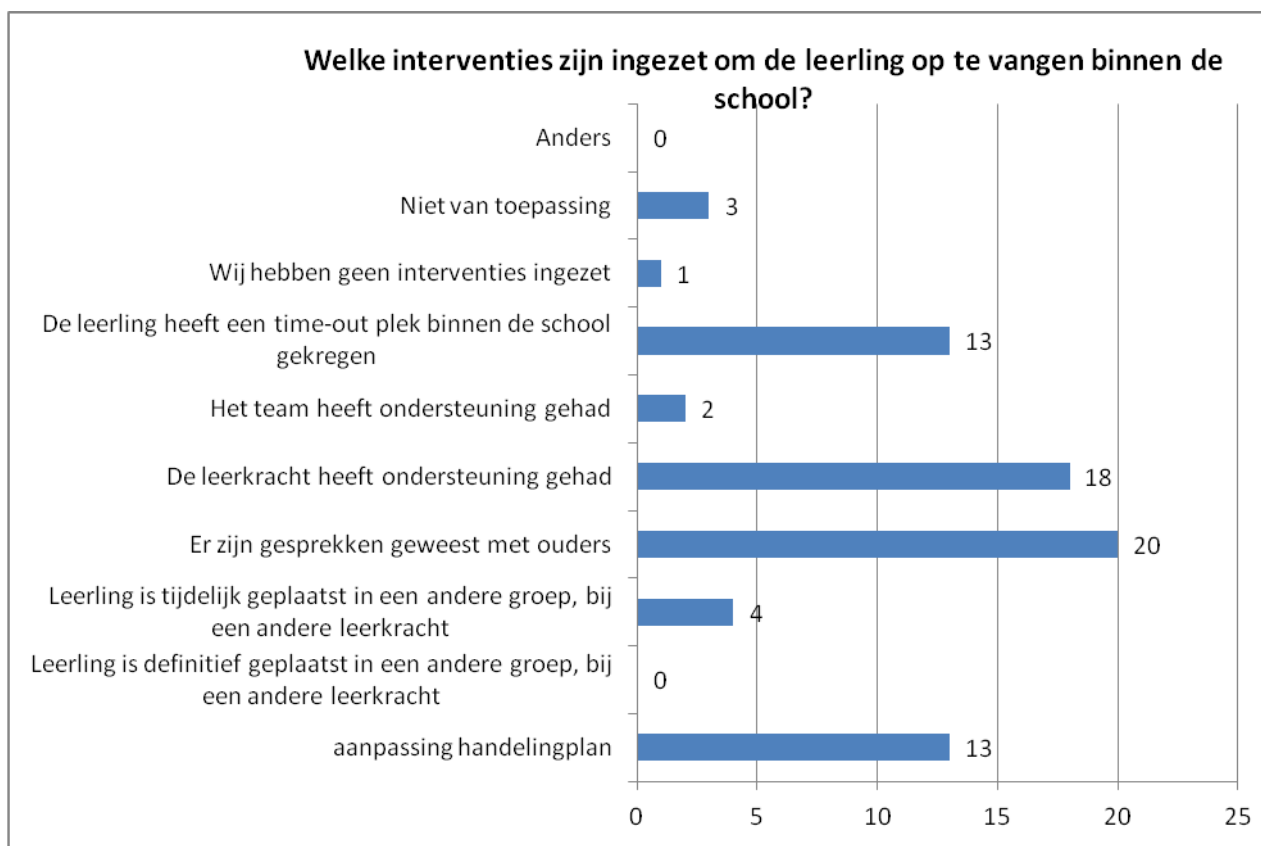

Is er een oplossing gevonden op uw eigen school?

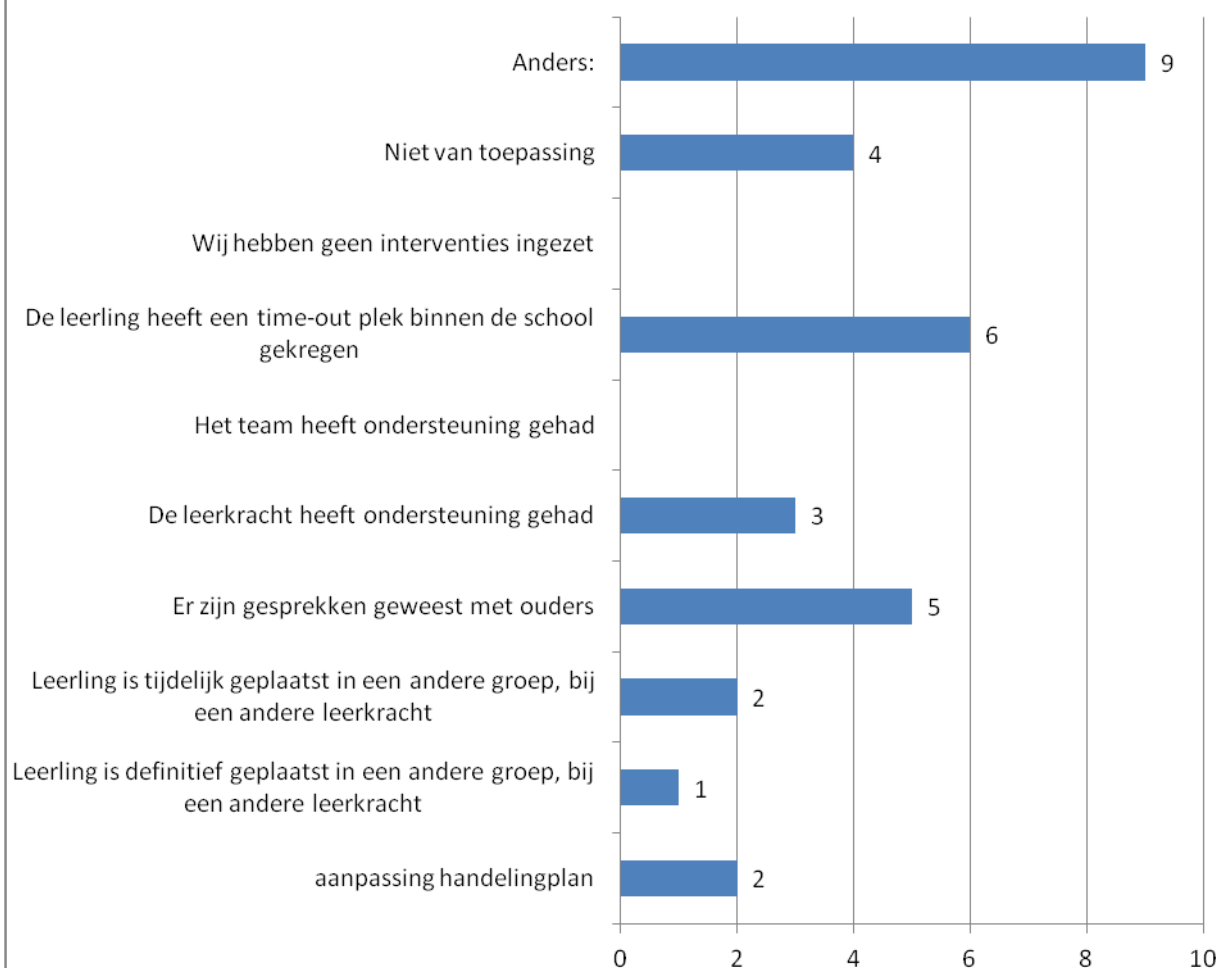
Geen oplossing op eigen school; waar is de leerling in eerste instantie vervolgens geplaatst?

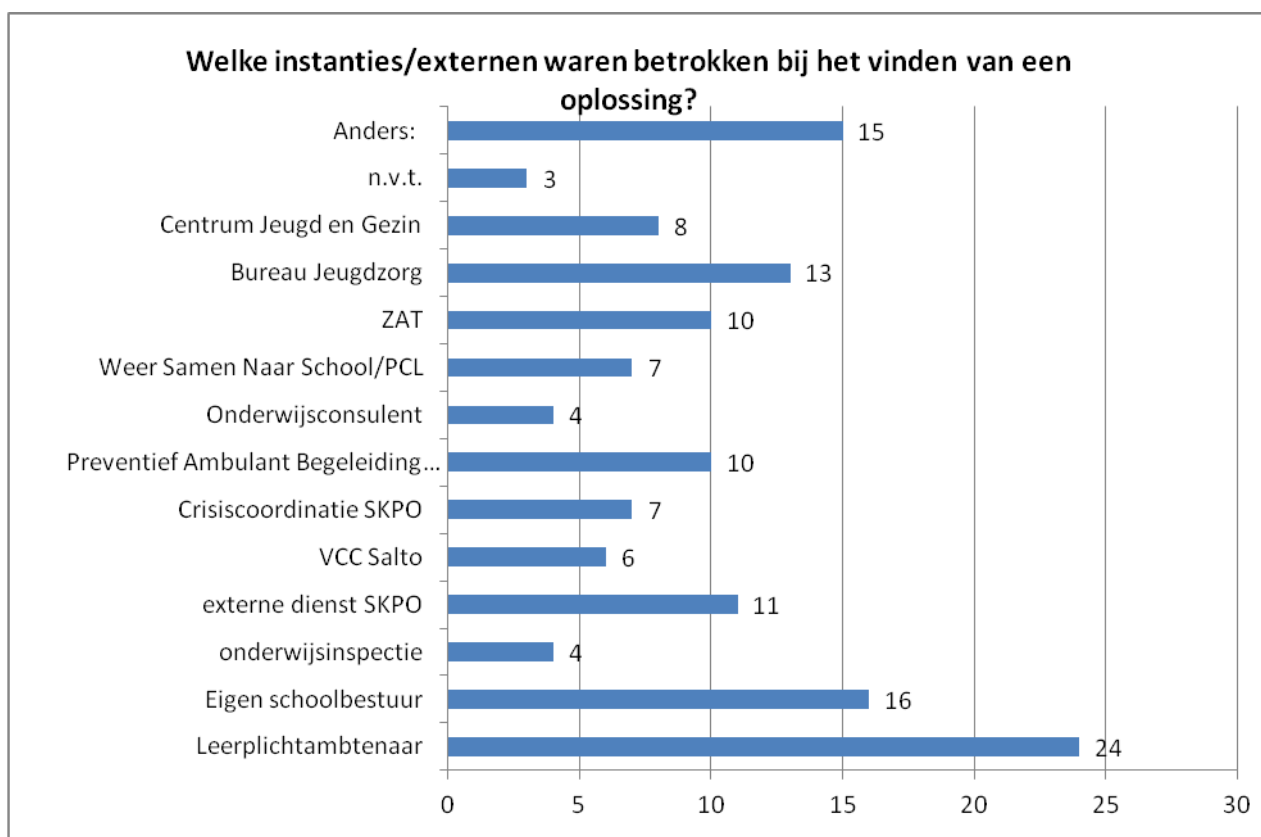

Ook nog genoemd zijn:

Onderzoek, tijdelijke crisisinterventie door het SBO, Inzet O&O (opvoeding en ondersteuning), structurele LGF-begeleiding 1 uur per dag, ondersteuning door de externe dienst.

Welke interventie was volgens u het meest succesvol?

Ook nog genoemd zijn: Huisarts, Herlaarhof, Mediator, Schoolarts, Kinderarts, Politie, MEE, Via Felix, Korein Kluppluz, Jeugd en gezin

In onderstaand schema geef ik succesvolle interne interventies en externe interventies (arrangementen) in mijn samenwerkingsverband weer.

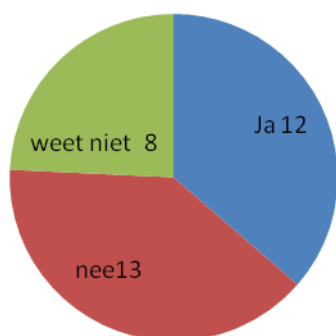
Interventies; intern	Arrangementen; interventies in samenwerking met derden, (Laan & Schram, 2009)
Gesprekken met ouders en leerling waarin duidelijke afspraken gemaakt worden.	Inzet van ambulant begeleiding (Externe dienst, VCC, Preventief ambulant begeleiding, LGF begeleiding).
Video interactie begeleiding (Intern begeleider en leerkracht)	Inzet van de onderwijsconsulent.
Intern overleg tussen intern begeleider en directie: iedereen goed op de hoogte.	Verwijzing naar SBO als crisisleerling (via crisis coördinatie SKPO)
Oplossingsgericht werken: uitgaan van de positieve intentie van de leerling.	Beschikbare voorzieningen voor leerlingen die thuiszitten en waar een andere onderwijsplek niet beschikbaar is. (Bijv. Via Felix, Return)
De leerling heeft een time-out plek binnen de school gekregen.	Inschakelen Jeugdhulpverlening (BJZ, Combinatie, Mee etc.)

Aanpassing handelingsplan.	Inzet van de leerplichtambtenaar
Tijdelijke of definitieve plaatsing van de leerling in een andere groep	

Naast de genoemde interventies worden ook een aantal voorwaarden genoemd, die het voorkomen, afwenden of oplossen van een crisissituatie kunnen verbeteren. Ik noem:

Communicatie: Als er door de school “sterk” wordt gecommuniceerd, verloopt een traject bij een crisissituatie beter of kan de crisis zelfs worden afgewend.
Nemen van verantwoordelijkheid.
Een voor alle partijen eenduidige routing met duidelijke regie.

Beschikt u over een good practice?

Als voorbeelden van Good Practices worden genoemd:

*Verwijzing naar SBO voor
crisisplaatsing.*

*Eerst inzet intern begeleider; dan
interne commissie van begeleiding.
Mogelijke oplossingen: plaatsing in
een andere groep. Wie houdt zich
bezig met de opvang?
Eventueel drastischere maatregelen.*

*Door VCC hulp in te roepen was er
ondersteuning voor de leerkracht,
de intern begeleider en de
directeur. Er volgden gesprekken
met kind en ouder. Door een
specialistische kijk op de zaken,
was er weer even "rek".*

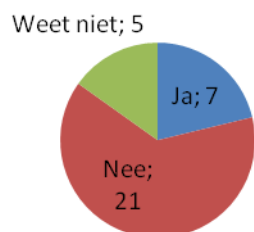
*Goede gesprekken met ouders en
leerling waarbij duidelijke
afspraken gemaakt zijn. Korte
interventies en veel contact
onderhouden! Een beloningssysteem
opzetten voor de leerling.*

*Samenwerking tussen ambulant
begeleider van de externe dienst,
inzet LGF begeleiding, het
ondersteunen van de leerkracht,
een goede time-out plek en goede
contacten met ouders.*

*Inzet van de onderwijsconsulent.
Deze heeft kunnen bemiddelen. De
leerling is vervolgens onderzocht en
uiteindelijk geplaatst binnen het
SBO.*

-
1. Gesprekken en Video Interactie begeleiding tussen IB en leerkracht.
 2. Gesprekken tussen IB en directie; iedereen goed op de hoogte.
 3. Bespreking in ZAT
 4. Observaties door externe dienst + stappenplan crisisleerlingen
 5. Overleg met kinderpsycholoog
 6. Zorgmelding Bureau Jeugdzorg
 7. Overdracht naar nieuwe school.

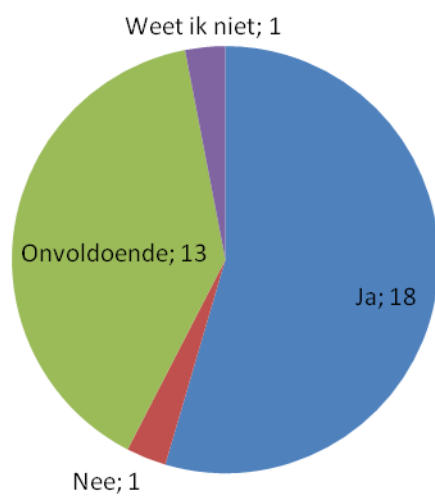
Is er een protocol aanwezig?

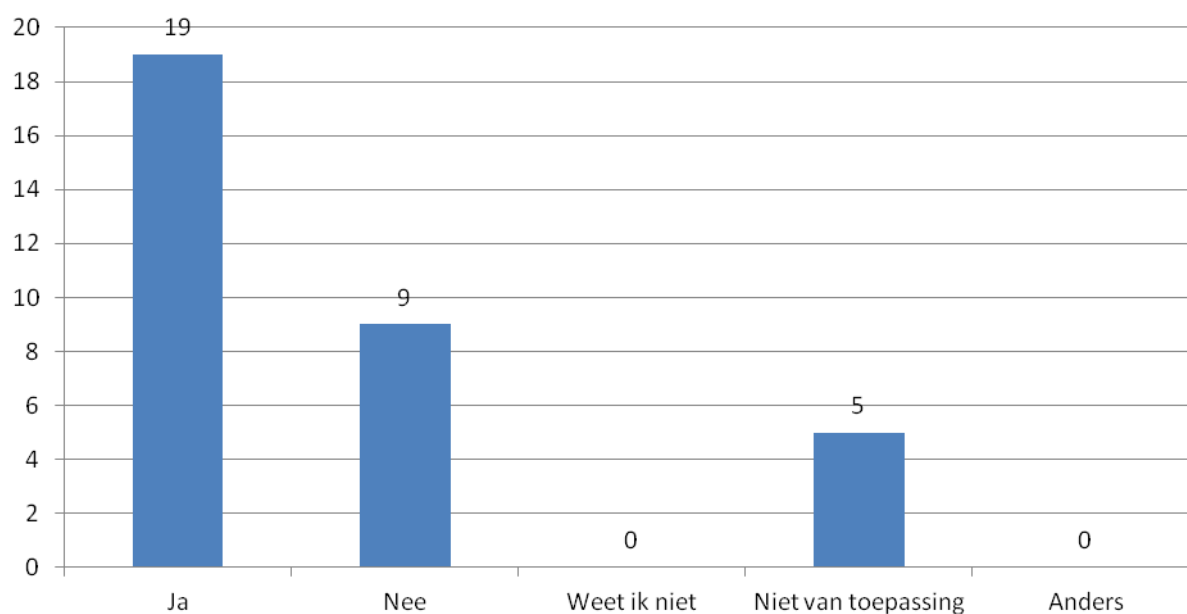
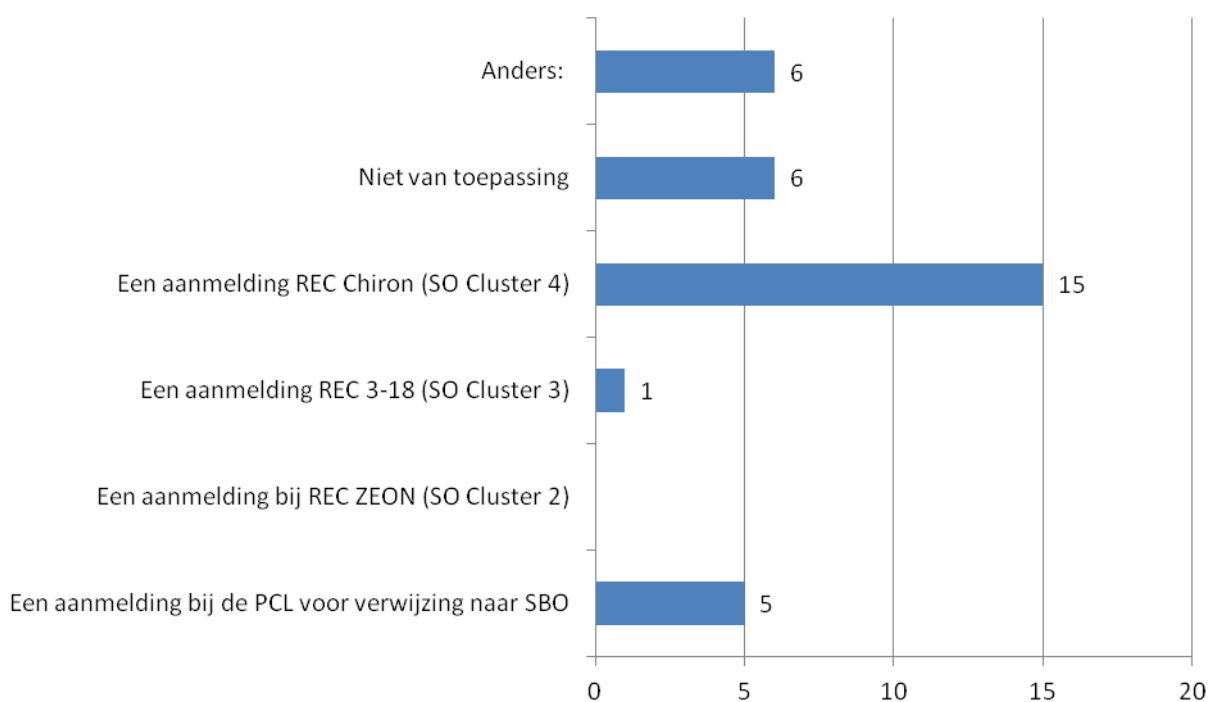

Genoemd worden onder andere:

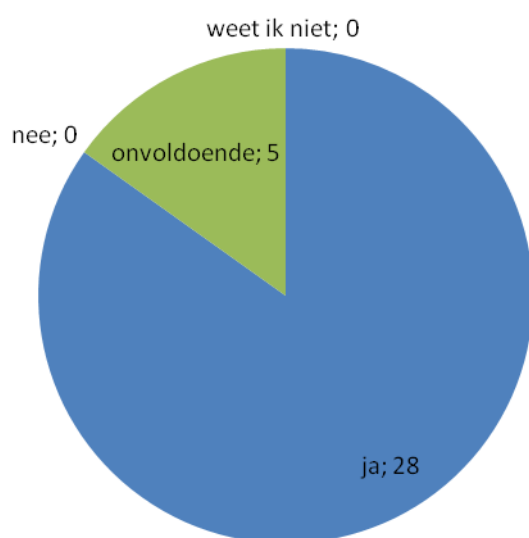
- Een gedragsprotocol
- Protocol ontoelaatbaar gedrag
- Protocol crisisplaatsing
- Ouderconvenant regels en afspraken
- Ondersteuning vanuit bestuur

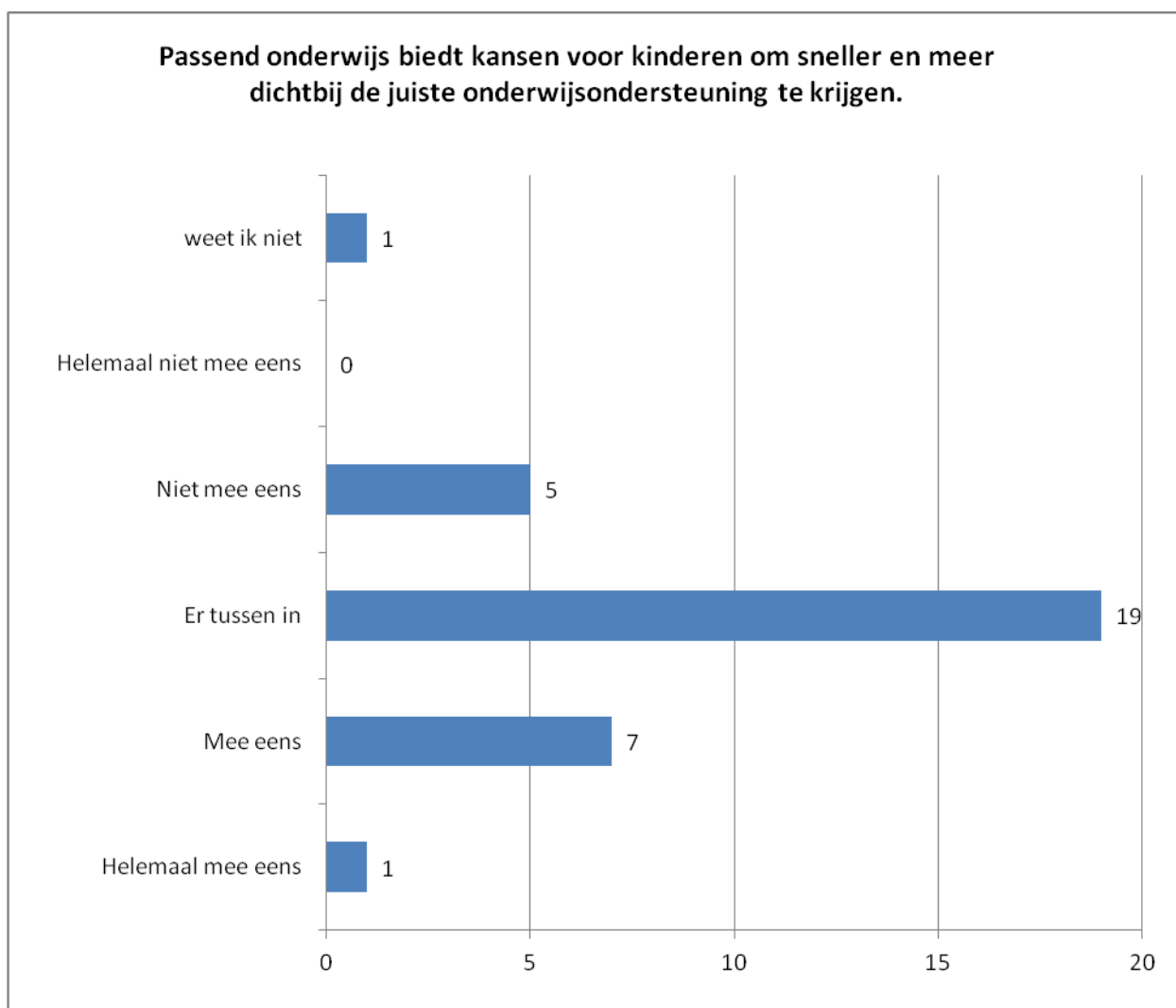
Kent u de mogelijkheden van de basisscholen en SBO scholen in de naaste omgeving?

Werd het vinden van een oplossing bemoeilijkt door het huidige verwijzingstraject?**Welk verwijzingstraject betrof het?**

Bent u bekend met de uitgangspunten van Passend onderwijs?

Toelichtingen op de stelling:

“Kinderen ten koste van alles op school proberen te houden doet geen recht aan het kind en de andere kinderen. We moeten niet met een kind “hannesen”; kinderen zijn al kwetsbaar genoeg.”

“Helaas ben ik bang dat de leerkrachten nog niet voldoende toegerust zijn om leerlingen goed op te vangen. Er wordt ook nog te gemakkelijk geredeneerd: dat kind hoort hier niet!”

“Passend Onderwijs is mooie uitdaging voor de basisscholen, echter zonder voldoende kennis en kunde zal het een geringe kans van slagen hebben. Passend onderwijs moet ook passend zijn binnen je eigen school. We moeten er voor waken dat de verwachtingen reëel blijven en dat we een team niet overvragen.”

“Onderwijs dichterbij is mooi maar het moet wel de juiste onderwijsondersteuning zijn en niet ten koste gaan van het onderwijs zowel voor de zorgleerling als voor de andere leerlingen”

“Ik zie zeker kansen. Als school zul je hier wel goed op moeten inspelen; je sterktes en je zwaktes kennen. Voor een aantal leerlingen zal speciaal onderwijs altijd nodig blijven.”

“Soms is het niet mogelijk om kinderen binnen het reguliere onderwijs te houden omdat de problemen te specifiek zijn en onze mensen daar niet allemaal voor opgeleid zijn.”

"Ik denk dat er toch ondanks extra middelen en inzet in de klassen er niet genoeg kennis aanwezig is. Als je in een klas met verschillende problematieken te maken krijgt, dan moet je wel veel kennis in huis hebben. Naar mijn idee is dit op veel scholen nog lang niet het geval.

Ik vraag me ook af hoe het met de inzet van extra expertise gaat lopen. Is er genoeg aanbod hierin? Aan de ander kant vind ik dat alle kinderen gelijke kansen moeten krijgen en niet in een uitzonderingspositie geplaatst moeten worden."

"Passend onderwijs maakt het voor ouders van een leerling met specifieke onderwijsbehoeften een lastige zoektocht naar wat de juiste school zal zijn. Dit is dus niet per definitie een school dichtbij huis en of het sneller zal zijn, weet ik ook niet. Wanneer het op de school naar keuze niet werkt, wie en hoe verloopt dan het zoeken naar de betere school? Is daar, net als nu, een externe commissie voor.... een soort PCL, of moeten scholen onderling gaan touwtrekken? Allemaal vragen waar ik nu geen antwoord op heb zodat ik de stelling niet kan bevestigen en niet kan afwijzen."

"Voor sommige kinderen is het zeker mogelijk om aanpassingen te maken waardoor zij onderwijs binnen het regulier kunnen blijven volgen. Helaas is dit voor sommige leerlingen (hopelijk de uitzondering op de regel) niet voldoende en lopen we nog steeds tegen grenzen aan, zoals deskundigheid van leerkrachten, sociale context, hulpmiddelen, formatie."

"Klinkt heel mooi, ben benieuwd hoe zich dit in de praktijk gaat ontwikkelen. Kunnen leerkrachten voldoende handelend werken met een crisis leerling?"

"Ik vraag me af of basisscholen daartoe voldoende zijn uitgerust. Ik denk dat er toch veel kinderen tussen wal en schip gaan vallen en dat die kinderen er uiteindelijk helemaal niet bij gebaat zijn dat er zoveel weg valt straks."

"Niet mee eens, omdat door alle bezuinigingen de kansen steeds kleiner worden bij Passend onderwijs."

"Ook binnen Passend onderwijs bestaan er kansen om ondersteuning te krijgen/organiseren. Het is wat euforisch dat het primair onderwijs actief kansen biedt."

"Voor een groot deel zullen toch de financiën zeer bepalend zijn voor de mate waarin die kansen benut kunnen worden, voor wie en door wie."

"Dat zal afhankelijk zijn van de ondersteuningsmogelijkheden van de diverse scholen."

"De juiste onderwijsondersteuning dicht bij huis, indien mogelijk, vind ik prima. Het zou jammer zijn als de expertise van het speciaal (basis) onderwijs verloren gaat."

"Alles hangt af van hoe we e.e.a. samen gaan vormgeven."

"als alles goed loopt zou deze uitspraak kunnen kloppen. De praktijk moet uit gaan wijzen of dit ook werkelijk zo is."

"Passend onderwijs in de vorm en opzet zoals nu voorligt, zal niet leiden tot het behalen van de doelstelling. Er zijn eerst nog heel veel hobbels te nemen en stappen te zetten op alle niveaus."

"Wij hopen dat er sneller de juiste keuzes worden gemaakt. Waar wij nu vooral tegenaan lopen, is de bureaucratie bij de REC4-aanvragen. Er wordt daar heel star en streng gekeken of alle documenten op orde zijn en zij beoordelen of een leerling wel of geen indicatie krijgt op grond van een papieren dossier. Soms spelen andere factoren een rol, waardoor niet alle documenten er zijn, waardoor een kind wordt afgewezen. Het stoort ons dat een commissie het lot van een kind bepaalt, zonder dit kind en/of de omstandigheden rondom het kind te kennen."

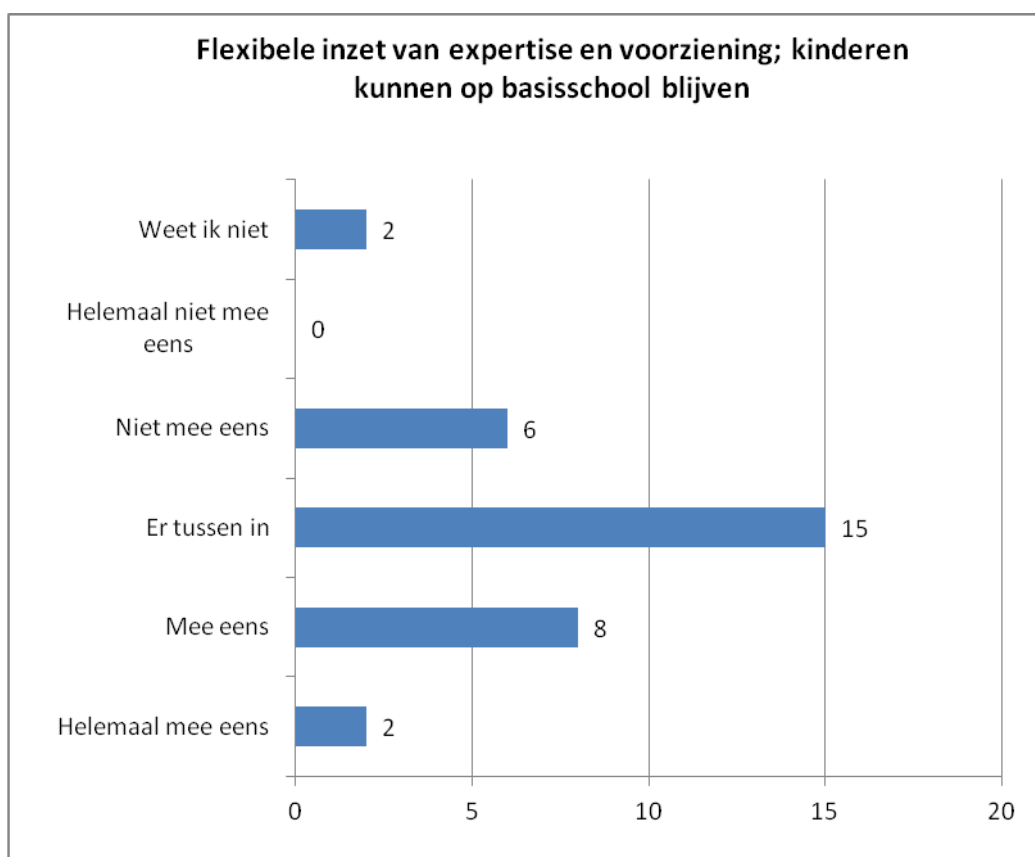
“Tot op zekere hoogte zal dit waar zijn, voor de kinderen met gecompliceerdere problematiek zal onvoldoende ondersteuning geboden kunnen worden binnen de basisschool.”

“Alleen van toepassing als dit haalbaar is. Indien dichtbij, moet de berg naar Moses kunnen komen..... bijvoorbeeld mogelijkheden voor speciaal (basis-) onderwijs in de spilcentra.”

“Er zullen altijd leerlingen zijn die wat betreft gedrag zulke specifieke onderwijsbehoeften hebben dat een regulier basisschool hieraan niet kan voldoen.”

“Met de juiste middelen / personen is dit mogelijk.”

“Het is goed om aan te sluiten bij de onderwijsbehoefte van kinderen. In de praktijk is dit niet altijd haalbaar. Dan is een andere vorm van onderwijs beter voor het kind.”

Bijlage 8: Focusgroep in het kader van het onderzoek: "Als de emmer overloopt..."

Vooraf:

Het volgende heb ik vooraf naar de focusgroep (6 leden) gestuurd:

Bij deze nodig ik jullie uit voor deelname aan de focusgroep in het kader van mijn onderzoek naar crisisleerlingen in het onderwijs.

Nogmaals bedankt voor de aanmelding!

In deze groep zal ik jullie een aantal vragen stellen naar aanleiding van de ingevulde vragenlijsten. We gaan met elkaar in gesprek over ervaringen met crisisleerlingen.

Mijn onderzoeksvraag is als volgt: Welke arrangementen zijn succesvol en dus inzetbaar bij het voorkomen en/of oplossen van een crisissituatie in het primair onderwijs in mijn samenwerkingsverband?

Daarbij heb ik de volgende deelvragen gesteld:

Wat verstaan we onder een crisissituatie/crisisleerling?

Hoeveel leerlingen in het SWV WSNS kwamen in het schooljaar 2011-2012 in aanmerking voor crisisinterventie?

Welke interventies zijn gedaan en welke waren succesvol?

Naar aanleiding van jullie ervaringen wil ik graag inzoomen op leerpunten en good practices. Wat kan beter en wat gaat er goed? Waarin kunnen we van elkaar leren? Is er met de stelselwijziging Passend onderwijs een speciale voorziening nodig voor crisisleerlingen? Wat willen we anders en hoe zien jullie dat?

Programma (Max. 1,5 uur):

1. Welkom, koffie en voorstellen
2. Uitleg onderzoek + doel focusgroep
3. Uitkomsten onderzoek
 - Wat viel op bij het invullen van de vragenlijst?
 - Hebben jullie nog aanvullingen?
4. Opvallende zaken:
Als antwoord is vaak genoemd:
 - veiligheid was is het geding
 - veelal gedragsproblemen
 - REC4 plaatsing, maar wachttijdenWat zijn jullie ervaringen?

5. vragen:

Ik wil in mijn onderzoek inzoomen op good practices en leerpunten: Wat kan beter en wat gaat er goed? Waarin kunnen we van elkaar leren?

Wat gaat er bij jullie op school zo goed, dat je het wilt behouden?

Probeer jullie eens voor te stellen dat alle problemen zijn opgelost rond crisisleerlingen? Hoe zou het er dan uitzien? Is er iets belangrijks wat ik vergeten ben te vragen?

Bijlage 9: Verslaglegging naar aanleiding van de focusgroep

Aanwezig: Basisonderwijs; 4 intern begeleiders

SBO: 1 x Directielid, 2x zorgteamleden

Met één intern begeleider heb ik telefonisch gesproken.

Hieronder doe ik verslag van de opmerkingen.

Naar aanleiding van de vragenlijsten

- 1) Naar aanleiding van de vraag naar de definitie van een crisisleerling wordt naar voren gebracht dat er niet altijd sprake is van een acute situatie en dat ook niet altijd de veiligheid in het gedrang is. In sommige casussen is de ontwikkeling van het welbevinden van de leerling een langer proces. Het betreft dan een situatie waarbij de leerling chronisch en in ernstige mate in zijn welbevinden belemmerd wordt.
- 2) We bespreken met elkaar de nuance tussen een crisissituatie en een crisisleerling. Voorbeeld: Er kan sprake zijn van een crisissituatie als een kind vanwege de thuissituatie door de jeugdhulpverlening acuut van school gehaald wordt. Vanuit de schoolsituatie was de leerling niet in beeld als crisisleerling.
- 3) In de focusgroep blijkt dat niet alle respondenten een goede afspiegeling zijn van de scholen. Een aantal SBO scholen hebben meegedaan aan mijn onderzoek en de vragen ingevuld als ontvangende "crisisopvang". Zij hebben dus niet gerefereerd naar eigen crisissituaties met leerlingen op de SBO school. We bespreken dat ik deze ingevulde lijsten; indien te traceren, buiten beschouwing zal houden.

Ervaringen naar aanleiding van opvallende uitkomsten:

- veiligheid was is het geding
 - veelal gedragsproblemen
 - REC4 plaatsing, maar wachttijden
- 1) Iedereen benadert een crisissituatie vanuit zijn eigen referentiekader. Afhankelijk van de kennis van de betrokken leerkracht, intern begeleider, directeur, (jeugd) hulpverlener etc. wordt een traject ingezet. Daarbij wordt meegenomen wat de mogelijkheden zijn van de basisschool, maar ook van een eventuele SBO school.
 - 2) SBO fungeert soms, als ontvangende crisisopvang als tussenstop. In een enkel geval is dit nog niet voldoende en wordt een leerling alsnog verwezen naar het speciaal onderwijs.

Ik wil in mijn onderzoek inzoomen op good practices en leerpunten: Wat kan beter en wat gaat er goed? Waarin kunnen we van elkaar leren? Wat gaat er bij jullie op school zo goed, dat je het wilt behouden? Probeer jullie eens voor te stellen dat alle problemen zijn opgelost rond crisisleerlingen? Hoe zou het er dan uitzien?

Wat gaat er goed:

- In de zorgplatforms en IB netwerken is het prettig een klankbord te hebben met collega's. Hier wordt veel van elkaar geleerd. De intern begeleider is de spin in het web. De kennis en competenties van de intern begeleider bepaalt in grote mate hoe er wordt omgegaan met een crisissituatie.
- Een goede zorgstructuur en een duidelijke routing bij crisissituaties zorgt ervoor dat een crisis snel kan worden afgewend.
- Door oplossingsgericht te werken en uit te gaan van de positieve intentie van het gedrag van de leerling heb je een andere kijk op het probleem. Dit kan helpen het probleem op een andere manier te benaderen.
- Het is prettig ondersteuning te krijgen vanuit het SBO/crisiscoördinatie. Een extern deskundige; iemand van buiten de school, kan vanuit een ander perspectief de hulpvraag benaderen.

Wat kan er beter?

- Hoe een crisissituatie met een leerling wordt aangepakt is in grote mate afhankelijk van wie er op dat moment bij betrokken zijn. Het is te sterk persoonsafhankelijk. Is de juiste persoon, met de juiste kennis op het juiste moment op de juiste plek? Het is moeilijk om instanties te benaderen, het is prettiger om een naam te hebben. Dit is echter een "dun" lijntje; is de persoon niet (meer) aanwezig; dan is een oplossing moeilijker bereikbaar.
- De scholen zouden liever preventief werken; een crisissituatie voorkomen. Hiervoor is het nodig dat meer ondersteuning, expertise binnen de school beschikbaar is. Binnen het Speciaal (Basis) Onderwijs zijn kleinere klassen en is meer expertise in huis (bijvoorbeeld; orthopedagoog, logopedist, gedragsdeskundige). Om binnen een basisschool preventief te kunnen werken, moet de leerkracht ook een beroep kunnen doen op extra ondersteuning.
- De leerkrachten moeten beter toegerust zijn op de ondersteuning van leerlingen met gedragsproblemen. Ga uit van de positieve intentie van de leerling.
- Kijk bij een ondersteuningsvraag naar de leerling maar ook naar het leerkrachtgedrag, het leeraanbod en de leertijd. Welke interventies kunnen nog worden ingezet? Denk in mogelijkheden, niet in onmogelijkheden.

Overig:

Het verslag zal naar alle deelnemers van de focusgroep toegestuurd worden. De Focusleden worden gevraagd feedback te geven op de verslaglegging.

Annemarie vraagt wie er als critical friend wil meelesen met het onderzoek; in ieder geval drie mensen geven aan mee te willen lezen.

Afsluiting

Alle deelnemers worden bedankt voor hun bijdrage en krijgen in ieder geval het onderzoeksverslag toegestuurd wanneer het klaar is.

Bijlage 10: Gesprek met 2 onderwijsconsulenten uit de regio in het kader van het onderzoek “Als de emmer overloopt....”.

Vooraf heb ik uitleg gegeven over mijn onderzoek en als voorbereiding op ons gesprek heb ik hen de eerste twee (concept) hoofdstukken van mijn onderzoeksverslag toegezonden.

In hoofdstuk twee schrijf ik iets over de rol van de onderwijsconsulenten. In het gesprek zal ik de volgende vragen stellen:

Is de tekst over onderwijsconsulenten in mijn onderzoeksverslag volledig en kan ik dit gebruiken in mijn onderzoek?

Kunnen jullie iets meer vertellen over het OC+ traject? Ik focus in mijn onderzoek vooral op PO-leerlingen in deze WSNS regio. Kunnen jullie een paar voorbeelden geven van problemen waar jullie bij zijn ingeschakeld?

In mijn vragenlijsten naar de directies en intern begeleiders van de basisscholen vraag ik wat aan de orde is bij een crisissituatie: kindgebonden, leerkrachtgebonden, schoolgebonden, omgevinggebonden of anders? Wat zijn jullie ervaringen als jullie worden gevraagd mee te denken?

Van de 33 deelnemers geeft men 24 x aan geen oplossing te vinden op de eigen school. Wat zou er volgens jullie nodig zijn om leerlingen wel binnen de eigen omgeving (op de eigen school) te kunnen opvangen?

Uit mijn vragenlijst komt dat de meeste leerlingen in eerste instantie geplaatst worden op het SBO. Veel leerlingen (ernstige gedragsproblemen) moeten hierna echter verwezen worden naar het Speciaal Onderwijs. Vaak speelt het indicatietraject en/of het acceptatieproces van ouders hier een rol. Wat zijn jullie ervaringen?

Als met Passend onderwijs de indicatiestelling verandert, verwachten jullie dan dat leerlingen sneller geplaatst kunnen worden (SBO, SO, evt. observatievoorzieningen?). Wat zal hiervan de reden zijn?

Ik heb de volgende vraag ook gesteld aan een aantal afgevaardigden in mijn focusgroep. Ik zoom in mijn onderzoek in op good practices en leerpunten: Wat kan beter en wat gaat er goed? Waarin kunnen we van elkaar leren?

Denken jullie dat er met de invoering van Passend onderwijs een speciale voorziening nodig is voor crisisleerlingen in het Primair onderwijs? Hoe zou dit eruit moeten zien?

Bijlage 11: Verslaglegging naar aanleiding van het gesprek met twee onderwijsconsulenten

Met de vragen als leidraad hebben we het gesprek gevoerd. Niet alle vragen zijn letterlijk aan bod gekomen. Ik heb er voor gekozen het gesprek niet woordelijk uit te werken, maar een samenvatting van het gesprek te maken.

Uitwerking:

De onderwijsconsulenten zijn niet alleen betrokken bij leerlingen uit het basisonderwijs, maar worden voor een groot deel ingeschakeld bij problemen met leerlingen in het voortgezet onderwijs en speciaal (voorgezet) onderwijs. Ik heb hen gevraagd om in dit gesprek vooral casussen uit het reguliere basisonderwijs en speciaal basisonderwijs te belichten.

Het valt de onderwijsconsulenten op dat er soms kinderen geschorst worden, zonder dat het bestuur van de school op de hoogte lijkt te zijn. In een aantal casussen lijkt de beeldvorming van de school over de leerling een grote rol te spelen bij ontstane crisissituaties. Als er eenmaal “iets aan het kind kleeft”, is het in de regel moeilijk deze gedachten om te buigen. Als er dan ook nog praktische zaken veranderen in een school (bijvoorbeeld wisselingen van directie, intern begeleider of leerkracht), is het moeilijk om met een nieuwe bril naar kinderen te kijken. Naar de mening van de onderwijsconsulenten worden sommige casussen door scholen onnodig zwaar gemaakt. Het valt op dat kinderen in het systeem moeten passen en dat er onvoldoende inspanningen gedaan worden om het “systeem” aan te passen aan het kind. Het lijkt nog een taboe om als school toe te geven dat het niet lukt met een kind. Volgens de onderwijsconsulenten zou het voor betrokkenen minder zelfsprekend moeten zijn dat de ontstane problemen alleen kindgebonden zijn. Meerdere factoren zoals de deskundigheid van de professional, de interne organisatie van de zorgstructuur, de communicatie met de ouders en die visie die ouders en school kunnen invloed hebben op de ontstane problemen. Vanuit handelingsgericht werken zou er eerder (preventief) gekeken kunnen worden naar de ondersteuningsbehoefte van de leerkracht, de school en de ouders, naast de ondersteuningsbehoefte van het kind.

In sommige casussen is er een conflict ontstaan met ouders. Naast mogelijk andere factoren is hier sprake van acceptatieproblemen. Ouders hebben een ander beeld van wat goed is voor hun kind dan de school. Het is de ervaring van de onderwijsconsulenten dat het belangrijk is deze ouders bij ieder keuzemoment te betrekken. Soms is een omweg nodig voordat ouders inzien dat de vorm van onderwijs die zij voor hun kind wensen, niet het meest passend is.

Er wordt benadrukt dat door het beschrijven van bovengenoemde problemen er een beeld gegeven kan worden dat de problemen toch ontstaan door het ontbreken van voldoende acceptatie bij ouders. Het is steeds opnieuw een breed scala aan factoren die gezamenlijk een rol spelen bij een crisissituatie. Kindproblemen, school problemen, ouder problemen, wachtlijst problematiek, financiën, het denken in hokjes en systemen spelen vaak allemaal een rol. Ook is het niet altijd duidelijk en eenduidig wie de regie neemt om problemen aan te pakken, waardoor het soms erg lang duurt en er een escalatie plaats vindt die voor komen had kunnen worden.

In andere casussen lijkt onderwijs (tijdelijk) secundair aan zorg. Soms is er (eerst) ondersteuning in de thuissituatie nodig (hulpverlening) en/of is een specifiek behandeltraject voor het kind noodzakelijk. Het kan dat onderwijs binnen een regulier setting op dat moment niet mogelijk is. De onderwijsconsulenten pleiten er echter voor dat deze leerlingen er niet bij gebaat zijn om op dat moment thuis te zitten. Een snelle toeleiding voor deze leerlingen naar een tijdelijke voorziening is dan gewenst, maar niet altijd beschikbaar.

Er zijn onduidelijkheden over de door de gemeente gesubsidieerde crisiscoördinatie. Deze coördinatie wordt verzorgd door een SBO school van een van de schoolbesturen en is beschikbaar voor alle basisscholen in de gemeente. Het is voor veel partijen niet volledig helder wat de coördinatie inhoudt. Het idee heerst dat het een crisisopvang is en dat iedere leerling bij een crisissituatie fysiek op de SBO

school opgevangen kan worden. Omdat dit niet het geval is, betekent dit in sommige gevallen dat men opnieuw moeten “leuren” met een kind. Wie ziet wel mogelijkheden de leerling (tijdelijk) op te vangen? We bespreken nogmaals dat sommige van deze situaties voorkomen hadden kunnen worden door met andere bril naar de problematiek te kijken. Passend onderwijs biedt hier zeker kansen om meer vanuit (onderwijs) ondersteuningsbehoefte te kijken naar het kind, maar ook naar zijn omgeving.

Samenvattend geven de onderwijsconsulenten aan vooral een neutraal luisterend oor te zijn. Zij denken in mogelijkheden en proberen zo een voor dat moment meest passende plek voor de leerling te vinden. Vaak lukt dit echter niet meer op de huidige (basis) school.

Overig:

Het verslag zal naar de onderwijsconsulenten toegestuurd worden. Zij worden gevraagd feedback te geven op de verslaglegging.

Afsluiting

Annemarie bedankt de onderwijsconsulenten voor hun bijdrage en zegt toe het uiteindelijke definitieve onderzoeksverslag toe te zenden.

Bijlage 12: Gesprek in het kader van mijn onderzoek met (drie) leerplichtambtenaren uit drie gemeenten.

Onderstaande tekst heb ik opgenomen in mijn onderzoeksverslag:

▪ Afdeling Leerplicht

Als we spreken van een crisissituatie waarbij een leerling (tijdelijk) thuis komt te zitten, is de school verplicht dit te melden bij de afdeling leerplicht van de gemeente.

Al vanaf 1969 is de leerplichtwet in werking en zorgt de wet ervoor dat ieder kind tot zijn 18e jaar naar school gaat en op een school is ingeschreven. Een school kan de leerplichtambtenaar ook om hulp en bemiddeling vragen indien duidelijk is dat de school niet meer de juiste ondersteuning kan bieden en er een verwachting is dat het kind (tijdelijk) thuis komt te zitten. Vooral als school hierin geen overeenstemming met ouders heeft, is het verstandig de leerplichtambtenaar in een vroeg stadium in te schakelen. (<http://www.leerplicht.net>)

Vragen:

- Is bovenstaande tekst volledig genoeg en kan ik dit zo gebruiken in mijn onderzoek?
- Met andere woorden: wanneer is een school verplicht om leerlingen bij jullie te melden?
- Wanneer schakelen scholen jullie nog meer in?

Ik focus in mijn onderzoek vooral op PO-leerlingen in deze WSNS regio.

- Kunnen jullie een voorbeeld geven van problemen waar jullie bij zijn ingeschakeld?
Wat was moeilijk, is er een oplossing gevonden? Wat dit ook een passende oplossing?

In mijn vragenlijsten naar de directies en intern begeleiders van de basisscholen vraag ik wat aan de orde is bij een crisissituatie: kindgebonden, leerkrachtgebonden, schoolgebonden, omgevinggebonden of anders?

- Wat zijn jullie ervaringen als jullie worden gevraagd mee te denken?

Van de 33 deelnemers geeft men 24 x aan geen oplossing te vinden op de eigen school.

- Wat zou er naar jullie mening nodig zijn om leerlingen wel binnen de eigen omgeving (op de eigen school) te kunnen opvangen?

Uit mijn vragenlijst komt dat de meeste leerlingen in eerste instantie geplaatst worden op het SBO. Veel leerlingen (ernstige gedragsproblemen) moeten hierna echter verwezen worden naar het Speciaal Onderwijs. Vaak speelt het indicatietraject en/of het acceptatieproces van ouders hier een rol.

- Wat zijn jullie ervaringen?
- Als met Passend onderwijs de indicatiestelling verandert, verwachten jullie dan dat leerlingen sneller geplaatst kunnen worden (SBO, SO, evt. observatievoorzieningen?)

Ik heb de volgende vraag ook gesteld aan een aantal afgevaardigden in mijn focusgroep."

Ik wil graag inzoomen op good practices en leerpunten:

- Wat kan beter en wat gaat er goed?
- Waarin kunnen we van elkaar leren?
- Denken jullie dat er met de invoering van Passend onderwijs een speciale voorziening nodig is voor crisisleerlingen in het Primair onderwijs? Hoe zou dit eruit moeten zien?

Bijlage 13: Verslaglegging naar aanleiding van het gesprek met (drie) leerplichtambtenaren uit drie gemeenten

Met de vragen uit bijlage 10 als leidraad hebben we het gesprek gevoerd. Niet alle vragen zijn letterlijk aan bod gekomen. Ik heb er voor gekozen het gesprek niet woordelijk uit te werken, maar een samenvatting van het gesprek te maken.

Uitwerking:

In de tekst over de afdeling leerplicht staat: "...zorgt de wet ervoor dat ieder kind tot zijn 18e jaar naar school gaat en op een school is ingeschreven." De leerplichtambtenaren benadrukken dat zij niet verantwoordelijk zijn voor het plaatsen van leerlingen op een school. Hun werkzaamheden bevatten het handhaven van de wet; als een kind thuis komt te zitten is de afdeling leerplicht betrokken.

Scholen melden leerlingen bij de leerplichtambtenaar bij (ongeeoorloofd) verzuim en bij een schorsing (vanaf de tweede dag). De leerplichtambtenaren worden het liefst in een vroeg stadium op de hoogte gebracht van problemen op de (basis)school. Het kan afhankelijk zijn van de afspraken die de leerplichtambtenaar gemaakt heeft met de scholen of dit ook gebeurt.

De meeste problemen met thuiszitters zijn er in het voortgezet onderwijs. Het valt op dat bij uitval of crisissituaties in het voortgezet onderwijs, er vaak al jaren problemen worden aangegeven, ook in het primair onderwijs. De leerplichtambtenaren geven aan dat er problemen kunnen ontstaan doordat er niet altijd het goede schoolkeuzeadvies door de basisschool is afgegeven. Basisscholen lijken de communicatie met ouders; het "slecht nieuws" gesprek, vaak moeilijk te vinden. Scholen zijn zeer betrokken en ervaren grote verantwoordelijkheid, maar durven hierdoor niet altijd duidelijk aan te geven wat er nodig is. Vooral als het nodig is aan te melden bij bijvoorbeeld Zorg voor Jeugd, lijken intern begeleiders soms een drempel te ervaren. Intern begeleiders lijken ook niet altijd hun zorgen over een leerling op tijd met hun directie te delen.

Als we kijken naar de oorzaken van een crisissituatie, dan lijken de leerplichtambtenaren de afgelopen jaren het volgende te zien:

- Er is een groei waar te nemen van leerlingen uit het basisonderwijs. (als we praten over thuiszitters)
- De problematiek onder kinderen lijkt toe te nemen. (Meer problematiek in de thuissituatie?)
- Leerkrachten en intern begeleiders geven vaker aan dat leerlingen een één-op-één begeleiding nodig heeft.
- Er lijkt bij kinderen vaker gesproken te worden over ODD (Oppositional Defiant Disorder, een psychiatrische aandoening die in DSM-IV is ingedeeld bij ontwikkelingsstoornissen)

Binnen de regio zijn er initiatieven om basisscholen met crisisleerlingen (in een vroeg stadium) te ondersteunen. Zo wordt onder andere de crisiscoördinatie voor de scholen in gemeente 1 genoemd en de aanpak binnen gemeente 2. Ook wordt het thuiszittersoverleg (TZO) genoemd.

Er zijn zorgen over kinderen die met extra ondersteuning in het reguliere basisonderwijs kunnen blijven. Wat als de ondersteuning niet vervolgd kan worden in het voortgezet onderwijs? Zo zien de

leerplichtambtenaren soms kinderen die na de route PO-Antoon Schellens (VO)- regulier VO alsnog in de problemen komen. Ook bij de overstap naar MBO gaat het vaak mis.

Om kinderen met extra ondersteuningsbehoeften (waarbij het vaak gaat om gedragsproblemen) binnen het reguliere onderwijs te kunnen houden, is het nodig te leren van de expertise van ervaren leerkrachten met feeling voor deze doelgroep. Indien er ondanks extra ondersteuning toch problemen ontstaan zou een tijdelijke plaatsing in een observatieklas mogelijk moeten zijn. Binnen deze setting moet duidelijk worden wat het kind nodig heeft (evt. op de basisschool). De regie moet blijven liggen bij de verwijzende basisschool.

Wat kan beter?

- Als het nodig is dat er in een observatiesetting gekeken wordt wat een kind nodig heeft, dan moet er ook een plek beschikbaar zijn.
- De routing moet voor iedereen duidelijk en kort zijn. Nu zijn er nog teveel mensen die iets over het kind willen/moeten zeggen en teveel (langdurige) procedures die gevolgd moeten worden. Het is belangrijk dat er met doorzettingsmacht een interventie/arrangement kan worden ingezet.
- De communicatie met ouders en met elkaar kan beter. Het is belangrijk ouders op tijd te betrekken bij problemen met hun kind.

Wat gaat er goed?

- Als er door de school “sterk” is gecommuniceerd, verloopt een traject bij een crisissituatie beter of kan de crisis zelfs worden afgewend.
- Soms is het nodig dat scholen zich gesteund voelen door een derde partij (bijvoorbeeld leerplicht). Met deze steun durft een school zijn verantwoordelijkheid vaak wel te pakken.
- IB-ers maken een stroomschema om bij een crisissituatie de juiste routing te kunnen volgen. In het stroomschema is opgenomen wanneer, wie en voor welk probleem benaderd kan worden.
- Vanuit het thuiszittersoverleg is er een werkproces voorkomen en melden thuiszitters opgesteld.
- De expertise van ervaren professionals met feeling voor leerlingen met gedragsproblemen inzetten op de basisschool.
- Er zijn een aantal voorzieningen beschikbaar (bijv. Via Felix, Return van de Zwengel) die ingezet kunnen worden bij thuiszitters.
- Binnen de regio zijn er initiatieven om basisscholen met crisisleerlingen (in een vroeg stadium) te ondersteunen.

Overig:

Van de leerplichtambtenaar Best krijg ik nog een aantal stukken:

- Bevindingen dossieronderzoek thuiszitters 2010, Ingrado
- Folder “Het Tussenstation”; een project in ons buursamenwerkingsverband
- Werkproces voorkomen en melden thuiszitters
- Kopie artikel De Volkskrant (7-9-2012); Haagse leerplichtambtenaren pakken de regie bij thuiszitters
- Collegevoorstel B&W Gemeente 2 inzake “crisisteam basisonderwijs”

Van de leerplichtambtenaar uit gemeente 1 krijg ik:

- Aanmeldformulier Thuiszittersoverleg

Het verslag zal naar de leerplichtambtenaren toegestuurd worden. Zij worden gevraagd feedback te geven op de verslaglegging.

Afsluiting

Annemarie bedankt de leerplichtambtenaren voor hun bijdrage en zegt toe het uiteindelijke definitieve onderzoeksverslag toe te zenden.

Bijlage 14: Critical friends

In de periode dat ik aan mijn onderzoek heb gewerkt, heb ik aantal critical friends gevraagd mee te lezen:

Tanja, student Fontys OSO (Master SEN)
Cindy, student Fontys OSO (Master SEN)
Hinde, vriendin en werkzaam bij een gemeente als Senior Beleidsmedewerker
Marius, collega WSNS, ambtelijk secretaris
Eduard, bestuurder van WSNS en directeur van bestuur in gemeente 2

Vanuit mijn respondenten hebben meegelezen:
Pol, psycholoog en ambulant begeleider vanuit het SBO.
Martje, intern begeleider BaO
Marijke, intern begeleider BaO

Mijn critical friends hebben mij zowel wat betreft vorm, inhoud, helderheid, leesbaarheid en spelling feedback gegeven. Ik heb de feedback zeer waardevol gevonden. De feedback van mijn respondenten op het eind van het schrijven van mijn onderzoeksverslag gaf mij de bevestiging dat mijn onderzoek daadwerkelijk kan bijdragen aan het verbeteren van de zorgstructuur op de scholen en in het samenwerkingsverband.

“Boeiend”

“Je onderzoeksverslag leest lekker door. Ik vond het moeilijk om weg te leggen.”

“Ik ga je aanbevelingen zeker gebruiken binnen mijn school!”

“Verrassende uitkomst; dat communicatie zo’n belangrijke factor is!”